

SOSIAALINEN VAHVISTA- MINEN 3–5 VUOTIAIDEN LASTEN PIENRYHMÄSSÄ PÄIVÄKODISSA

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Nina Lehtonen	
Työn nimi Sosiaalinen vahvistaminen 3–5vuotaiden lasten pienryhmässä päiväkodissa	
Päiväys 27.11.2016	Sivumäärä/Liitteet 36/10
Ohjaaja(t) Marjaana Tuovinen	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Punahilkkan päiväkoti	
Tiivistelmä Opinnäytetyön tarkoitus oli edistää lasten sosiaalisia- ja emotionaalisia taitoja. Opinnäytetyön kehittämistehtävä oli lasten sosiaalisten- ja emotionaalisten taitojen kehittäminen sillä tavoin, että lapset oppivat tunnistamaan tunteita ja tunnetiloja ja kehittämään rakentavia vuorovaikutussuhteita. Opinnäytetyön teoreettiset valinnat koostuvat sosioemotionaalisista taidoista, ajattelun kehittymisestä, mielenteoriasta ja mentalisaatiosta, joka vaikuttaa lasten ajatusmaailmaan ja tapaan hahmottaa maailmaa sekä toisia ihmisiä. Opinnäytetyö kohdistuu päiväkodin 3–5 vuotiaiden pienryhmän lapsiin, ja työ edistää lasten sosiaalisia- ja emotionaalisia taitoja. Sosioemotionaalisia taitoja kehitettiin lapsien kanssa kolmella eri tuokiolla. Tämän oppimisprosessin avulla opetin lapsille sosiaalisia taitoja sekä tunnetaitoja. Lapset saivat käyttöönsä uusia tapoja ilmaista tunteita ja luoda rakentavia kaveri- ja vuorovaikutussuhteita. Opinnäytetyössäni on kuvattu yksityiskohtaisesti tuokion tarkoitus ja tavoitteet, opinnäytetyön toteutus, prosessin kulku, toimintatuokioiden suunnittelu ja tuokioiden ohjaus. Kerron myös työn edetessä miten tuokiot ovat rakentuneet, mitä elementtejä tuokiot sisältävät ja miten ne ovat toteutettu. Käytän opinnäytetyössäni kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän piirteitä. Käytin menetelmänä havainnointia, ja pyysin palautetta suullisesti sekä lapsilta että työntekijöiltä. Tämän lisäksi pyysin palautetta lapsilta myös piirtämällä. Opinnäytetyöni tuloksista selviää lasten sekä työntekijöiden mielipiteet kehittämistehtävästäni. Tuloksissa nousee esille, että lapset tarvitsevat harjoitusta tunteiden tunnistamisessa ja vuorovaikutussuhteiden käyttäytymismalleissa. Työssä tulee ilmi myös eettisyyteen liittyvät kysymykset sekä oma kehittymiseni opinnäytetyön aikana.	
Avainsanat Sosioemotionaalinen kehitys, sosiaalinen vahvistaminen, vuorovaikutus, mentalisaatio ja mielenteoria	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme of Health and Welfare Technology			
Author(s) Nina Lehkonen			
Title of Thesis Social strengthening between 3 to 5 years old children in smallgroup at kindergarden			
Date	27.11.2016	Pages/Appendices	36/10
Supervisor(s) Marjaana Tuovinen			
Client Organisation /Partners Kindergarden Punahilkka			
Abstract This thesis consists of three educational moments. These moments are educational and their themes are emotionally and socially strengthening. The theory part includes social and emotional skills, development of thinking, mind theory and mentalisation, which effect a child ´s mind and way of understanding the world and other people. The thesis promotes children ´s social- and emotional skills. The children are 3 to 5 years old and belong to a kindergarten group. Social-and emotional skills were developed by three different moments. In the learning process the children were taught social and emotional skills. Children get new ways to express themselves and their feelings. They also learn how to build constructive relationship with other children. In the thesis, the structure of the moments and the elements used are presented. The aim of this thesis is also explained in detail, as well as the working process. The planning and the leading of the learning moments is also presented. Feedback was collected orally from the personnel and the children. The children were asked to draw their feedback of these moments. The results of this thesis show that children liked these moments and also the personnel considered the moments and the game useful. The results demonstrate the author ´s development and ethicalness with the subject matter. The thesis shows the children ´s opinion about the moments and the game.			
Keywords Social development, emotional development, interaction, mind theory and mentalosation			

SISÄLTÖ

JOHDANTO	5
2 PUNAHILKAN PÄIVÄKOTI	8
3 SOSIAALINEN VAHVISTAMINEN PÄIVÄKODISSA	9
3.1 Eettinen kasvatus päiväkodissa	9
3.2 Sosiaalisen kehityksen tukeminen päiväkodissa	10
3.3 Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen Punahilkan päiväkodissa	13
4 MIELEN JA AJATTELUN KEHITYS VARHAISLAPSUUDESSA	16
4.1 Ajattelun kehitys varhaislapsuudessa	16
4.2 Mentalisaation kehitys varhaislapsuudessa	17
4.3 Tunne-elämän kehitys varhaislapsuudessa	18
5 SOSIAALISEN VAHVISTAMISEN OPPIMISPROSESSI	22
5.1 Lasten sosiaalisten taitojen toteus ja kehittämistehtävän esittely	23
5.2 Kehittämistehtävän toiminnallinen osuus	24
5.3 Pedagogiset sisällöt ja valinnat sosiaalisen vahvistamisen prosessissa	25
5.4 Kehittämistehtävän tulokset	30
6 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	32
LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT	35
LIITE 1: PEDAGOGINEN SUUNNITELMA	37
LIITE 2: PEDAGOGINEN SUUNNITELMA	40
LIITE 3: PEDAGOGINEN SUUNNITELMA	43
LIITE 4: TUOKIOIDEN KEHYSTARINAT	46

JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe alkoi kiinnostaa minua, kun satuin lukemaan sanomalehti Karjalaisen artikkelia ”Kaikkein pienimmät unohdettu”. Artikkelin on kirjoittanut Saija Kauhanen, ja siinä kuvattiin, mihin kaikkeen tulee kiinnittää huomiota työskennellessämme lasten kanssa. Artikkelissa painotettiin, miten alle 3-vuotiaankin kanssa tulee olla tietopohjaista oppimista, sillä kaikki kumpuaa varhaisesta lapsuudesta. Lasten sosioemotionaaliset taidot ovat todella tärkeitä myöhemmän kehityksen kannalta. Sosioemotionaalisia taitoja tarvitaan koko elämän ajan, ja uusia sosiaalisia taitoja opitaan koko elämän ajan.

Päiväkodissa tarvitaan erilaisia keinoja opettaa lapsille tunnekasvatusta sekä erilaisia menetelmiä, joita voidaan hyödyntää tunnekasvatuksen opettamisessa. Koen, että tämän tulisi olla sosiaalialan asiantuntijan osaamisaluetta. Ammattilaiseksi kouluttautuessa opitaan se, kuinka sosiaaliset taidot vaikuttavat myöhemmässä elämänvaiheessa. Sosionomin ammattillisuuden ja asiantuntijuuden tulisi kiinnittää huomiota kokonaisvaltaisesti lapsen ja perheen hyvinvointiin.

Varhaiskasvatus käsittää pienen lapsen eri elämänpiirissä tapahtuvaa vuorovaikutusta ja kasvatusta, jonka tavoitteena on edistää lapsen tasapainoista kehitystä, oppimista ja kasvua. Päiväkodin tulee tarjota lapselle turvalliset, lämpimät ihmissuhteet, kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa ja lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuisa elinympäristö. Päiväkotielämä on suuri osa lapsen päivästä. Ajatus lapsesta päiväkodissa, joka ei täytä noita kriteerejä, on samanlainen kuin itse työskentelisi epäviihtyisässä työympäristössä.

Mielestäni aihe on tällä hetkellä hyvin näkyvillä, ja luulen sen johtuvan muun muassa yhteiskunnan teknologian kehityksestä ja sen käytön lisääntymisestä, perheiden monisyisistä haasteista sekä nykyaikajan vapaasta kasvatuksesta. Viime vuosien aikana on alettu kiinnittämään huomiota enemmän lasten sosioemotionaalisiin taitoihin sekä sosiaalisiin suhteisiin. Monissa verkkojulkaisuissa keskitytään lasten sosiaaliseen vuorovaikutukseen sekä tunteiden oppimiseen ja niiden nimeämiseen. Esimerkkinä voidaan käyttää seuraavaa artikkelia, joka kuvaa hyvin tunneälyä sekä sosiaalisia taitoja. Vantaan Sanomissa 24.4.2015 kirjoitetaan, että pääkaupunkiseudulla on tehty tutkimusta, joka kuvastaa lapsen tunneälyä ja sosiaalisuutta. Tutkimuksessa selviää, että lasten kanssa tulisi tehdä harjoituksia, jotka liittyvät tunteisiin ja niiden tunnistamiseen. Näillä on vaikutusta esimerkiksi lapsen stressin säätelyyn. (Massinen 2015.)

Vuorovaikutuksella tarkoitetaan kahden tai useamman henkilön kanssakäymistä keskenään. Vuorovaikutus voi olla verbaalista, jolla tarkoitetaan kielellistä tai non-verbaalista, joka on sanatonta, vuorovaikutusta. Vuorovaikutuksessa voidaan olla, vaikkei puhuttaisikaan, sillä pelkästään jo eleet ja ilmeet voivat kertoa paljon keskustelijoille ja vuorovaikutuksessa oleville henkilöille. (Ritmala, Ojanen, Sivén, Vihunen ja Vilén 2010, 156.)

Vuorovaikutuksessa tulee ottaa huomioon se, mitä lapsi tuntee sillä hetkellä, koska näin pystymme tulkitsemaan toisen viestejä paremmin. Tämä edellyttää sitä, että lapsella on hallussa jo jonkin ver-

ran tunteita ja hän pystyy jo nimeämään niitä. Tunteiden nimeäminen on tärkeää, sillä lapset eivät osaa sanoittaa tunteitaan, vaan aikuisina meidän täytyy heille kertoa, minkä niminen tietty tunne on ja miltä se tuntuu. (Nurmi ym. 2014, 36.)

Vuorovaikutus on otettu huomioon varhaiskasvatussuunnitelmassa. Varhaiskasvatussuunnitelmassa sanotaan, että kieli tukee lapsen ajattelutoimintoja ja auttaa kommunikoinnin kehittymisessä. Nämä kielelliset taidot korostuvat lapsen kasvaessa. Varhaiskasvatussuunnitelmassa huomio keskittyy kommunikaatioon ja kielellisiin erilaisuuksiin myös kulttuurisesta näkökulmasta, sillä on lapsia, jotka tulevat erikulttuurista ja tämän takia heidän kommunikointi ja tunteiden tunnistaminen ei ole välttämättä samanlaista kuin suomalaisten lasten. Tämä huomioon ottaen lasta tuetaan siinä, että hän pystyy käyttämään oman kulttuurinsa perintöä, mutta osaa myös huomioida toisten lasten tavat kommunikoida. (STAKES 2005, 7–8.)

Vuorovaikutus kehittyy tietyin astein lapsen iästä riippuen. Ensimmäisenä huomattavimpana erona lapsen vuorovaikutuksen keinona on itku. Itkun avulla lapsi pystyy saamaan huomiota ja näin ollen olemaan vuorovaikutuksessa ympäröivän tilan ja ihmisten kanssa. Lapsen kasvaessa alkaa hänelle tulla esiin muita eleitä ja piirteitä kuten hymyily, ääntely ja katsekontaktin ottaminen. Hymy on tärkeä osa ja alku lapsen kommunikaation ja vuorovaikutuksen kehittymiselle sekä sosiaalisuudelle. (Nurmi ym. 2014, 34–35.)

Vuorovaikutukseen esikoululaisten kanssa käytetään erilaisia menetelmiä kuin nuorempien lasten. Nämä menetelmät, joita käytetään kielen oppimiseen ja siihen, että lapsi pystyy olemaan vuorovaikutuksessa sanallisesti, johtuvat siitä, että lapset ovat kuusivuotiaina kiinnostuneita sisäisesti kielestä ja sen oppimisesta. Sanat ja tekstit tulevat lapselle entistä tärkeimmiksi ja se, että he itse oppisivat jo lukemaan. Lasten kanssa kielen oppimisessa voidaan käyttää draamaa tai lukemista, jolloin lapset kuuntelevat. Nämä esimerkkinä kirjoittamani tavat ovat lapselle luontaisia tapoja oppia ja näin oppimisesta ei tule liian koulumaista, mitä moni vanhempi pelkää. (Sinko 2011, 22–23.)

Lapselle on tärkeää, että häntä kuunnellaan, sillä usein aikuisilla on kiire ja he eivät jaksakaan tai kerkeä kuuntelemaan lasten asioita. Lasten asiat saattavat joskus aikuisen korvaan kuulostaa vähäisiltä, mutta lapsille se on ensiarvoisen tärkeää, että joku kuuntelee heitä. Tällaisessa tilanteessa koen, että olen yksi niistä henkilöistä, jolla on aikaa kuunnella lapsia. Mielestäni koskaan ei tulisi olla niin kiire, ettei pysty kuuntelemaan lapsen asiaa. Lapselle voi syntyä muutoin tunne, että häntä ei kuunnella eikä arvosteta. Jos lapsen kommunikointiin ei kiinnitetä huomiota, voi sillä olla haitallisia vaikutuksia ja jotkut lapset eivät sen takia halua jakaa asioitaan aikuisen kanssa.

Käytin opinnäytetyössäni osallistavaa vuorovaikutuspeliä. Zimbalaa–peli on kehitetty vuonna 2015, ja sen ovat kehittäneet Arovaara Sonja, Hiltunen Heini ja Härkönen Taija. Omassa opinnäytetyössäni lapselle annettu aika näkyy siten, että olin läsnä, kun pelasimme lapsen kanssa Zimbalaa–vuorovaikutuspeliä ja sinä aikana minulla oli mahdollisuus kuunnella lasta ja keskittyä vain hänen tarpeisiinsa. Pelin puitteissa pystyin käymään lapsen kanssa läpi hänen tunneosaamistaan ja tunteilyään sekä olemaan vuorovaikutuksessa hänen kanssaan. Itse olen työssäni pyrkinyt siihen, että

kuuntelen aina mitä asiaa lapsella on, sillä silloin pystyn keskittymään vain häneen ja kuuntelemaan mitä hänellä on sanottavaa.

Vuorovaikutuksen kehittymisessä täytyy ottaa huomioon kiintymyssuhde. Tätä teoriaa on tutkinut John Bowlby ja hän näkee, että tiivis kiintymyssuhde hoitajan ja lapsen välillä on välttämätön. Bowlbyn mielipide on, että hoitaja ja lapsi voivat luoda turvallisen kiintymyssuhteen. Tätä ei kuitenkaan ole pystytty todistamaan, vaan asian oletetaan olevan näin. Kiintymyssuhde on välttämätön sen takia, että tätä kautta lapsi oppii vuorovaikutussuhteen merkityksen ja luo tunnesuhteen hoitajansa ja vanhempiansa kanssa. Kiintymyssuhteen ollessa kunnossa lapsi kokee turvallisuuden tunnetta ja tämän avulla hän uskaltaa jatkaa vuorovaikutusharjoitteluaan vanhempien ja muiden häntä hoitavien henkilöiden kanssa. (Ritmala ym. 2010, 156–157.)

Kiintymyssuhteella on suuri merkitys lapsen elämään ja siihen, kuinka he oppivat tuntemaan itsensä ja luottamaan ihmisiin. Vuorovaikutus syntyy kiintymyssuhteen avulla ja sitä kautta lapsi saa ensimmäiset kontaktit toisiin ihmisiin. Tärkeää on ottaa huomioon, että kiintymyssuhteita on useita ja pienille lapsille omat aikuiset päiväkodissa ovat näitä henkilöitä, joihin he kiintyvät. Tämän vuoksi aikuisten on tärkeää miettiä työssään mitä he sanovat ja tekevät.

2 PUNAHILKAN PÄIVÄKOTI

Opinnäytetyöni toimeksiantajana toimi kunnallinen päiväkotia Punahilkan päiväkotia Joensuussa. Valitsin Punahilkan päiväkodin sen takia, koska päiväkotia, päiväkodin käytännöt sekä työntekijät olivat minulle entuudestaan tuttuja. Sovin heidän kanssaan, että suoritan harjoitteluni siellä, sillä se auttaa opinnäytetyön tekemisessä, ja voin toteuttaa suunnittelemani tuokiot lasten kanssa. Punahilkan päiväkotia ohjaa humanistinen ihmiskäsitys. Toimintaa ohjaa toisen ihmisen kunnioitus ja arvostaminen. Lapsi on aktiivinen oppija ja oppii vuorovaikutuksen avulla. Oikeudenmukainen kohtelu näkyy tasavertaisuutena, kuulluksi tulemisena ja ristiriitojen selvittämisenä. Tärkeimpiin arvoihin kuuluu myös turvallisuus. (Räsänen, 2016-06-03.)

Haastattelin Punahilkan päiväkodin lastentarhanopettaja Sirpa Räsästä (2016-06-03) Punahilkan päiväkodin toimintakulttuurista sekä erityislastentarhanopettaja Marjaana Kokkosta (2016-06-03) erityispedagogiikasta päiväkotiympäristössä. Punahilkan toimintakulttuuriin kuuluu vahvasti lapsilähtöisyys ja sen kautta osallisuus. Nämä teemat näkyvät projekteissa, pienryhmätoiminnassa ja toimintatuokioita suunniteltaessa. Lapsilähtöisyyteen Punahilkan päiväkodissa on sisällytetty lasten turvallisuus, aktiivisuus ja motivointi. Tämän lisäksi kiinnitetään huomiota lapsen omaan toimintaan eli itseohjautuvuuteen ja sen oppimiseen ja opettamiseen sekä talokohtaisiin sääntöihin. Talokohtaisten sääntöjen lisäksi päiväkodin ryhmissä on omat sääntönsä ja toimintatapansa, ja käytössä on myös ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. (Räsänen, 2016-06-03.)

Lapsilähtöisyys näkyy myös päivärytmissä ja sen suunnittelussa sekä mahdollisissa muutoksissa. Punahilkan päiväkodissa ryhmän kaikki aikuiset tietävät lasten asiat ja he keräävät myös kyselyn avulla palautetta vanhemmilta. Tuettua ryhmää Punahilkan päiväkodissa ei ole, sillä he ovat siirtyneet integroituun ryhmään ja pienryhmätoimintaan. Integroidulla ryhmällä tarkoitan Punahilkan päiväkodissa ryhmää, johon kaikki lapset ovat tervetulleita. Mikäli lapsilla on erityisentuen tarpeita, heille annetaan tuettua opetusta. Punahilkassa käy joka toinen viikko kiertävä erityislastentarhaopettaja Marjaana Kokkonen. Kokkosen käynnit ovat tärkeitä, sillä näin lapset keillä on erityisentuen tarpeita saavat pienryhmäohjausta tai he pystyvät harjoittelemaan taitojaan Kokkosen kanssa kahdestaan. Näin ollen lapset saavat yksilöllisempää opetusta ja he harjaantuvat taidoisaan. Pienryhmässä tai kahdestaan Kokkosen kanssa lapset pystyvät keskittymään tehtäviin paremmin ja heidän oppimisensa helpottuu.

3 SOSIAALINEN VAHVISTAMINEN PÄIVÄKODISSA

Varhaiskasvatuksen toiminta-ajatuksena on tarjota lapsille turvallinen, aktiiviseen tiedonhankintaan kannustava, kasvu- ja oppimisympäristö. Näin lasten on mahdollisuus kehittää persoonallisuuttaan ja taitojaan monipuolisesti leikin ja toiminnan kautta, omista lähtökohdistaan käsin. Keskeisenä tavoitteena on lapsen henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen ja yksilöllisyyden kunnioittaminen. (PEDANET 2013.)

Pysyvät ja turvalliset ihmissuhteet luovat pohjan lapsen sosiaaliselle kehitykselle ja perusturvallisuudelle. Varhaiskasvatuksen henkilöstön myönteisen suhtautumisen ja palautteet avulla lapsi omaksuu myönteisen ajattelutavan omasta itsestä, toisia ihmisiä kohtaan ja muita kulttuureja kohtaan. Ikätovereiden kanssa toimiessaan lapsi kokee yhteenkuuluvuuden tunnetta ja oppii sosiaalisia taitoja. (PEDANET 2013.)

Päiväkodissa on jatkuvana pyrkimyksenä etsiä, oppia ja siirtää käytäntöön toimintatapoja ja menetelmiä, jotka helpottavat eri tavalla oppivia lapsia sopeutumaan ryhmän toimintaan, saamaan onnistumisen kokemuksia omasta oppimisestaan, ja siirtymään aikanaan päiväkotimaailmasta kouluun. Lapsen yksilöllinen huomioiminen, lapsen omien vahvuuksien tukeminen ja niiden varaan rakentaminen luovat hyvän pohjan uuden oppimiselle ja terveen itsetunnon kehitykselle. (Aallontien päiväkotij, 2013.)

3.1 Eettinen kasvatusta päiväkodissa

Eettistä kasvatusta verrataan usein sosiaaliseen kasvatukseen, mutta kuitenkin se ei ole näin. Eettiseen kasvatukseen kuuluu erilaisuuden hyväksyminen, oli kyseessä rotu, uskonto tai kehitysvammaisuus. Näihin asioihin lapset kasvavat ja tarvitsevat ohjausta, kuinka käyttäytyä, kun taas sosiaaliselta käyttämiseltään lapset osaavat oppivat muilta ja mallintamalla. Eettiseen kasvatukseen kuuluvat myös oikeudenmukaisuus ja rehellisyys. (Vienola 2012, 171–172.)

Säännöt tai sopimukset ovat luotu sosiaalisen käyttäytymisen perustaksi. Näitä sopimuksia tai sääntöjä tulee noudattaa, siksi päiväkodissa on säännöt ja käyttäytyminen niiden mukaisesti on merkityksellistä. Säännöt sovitaan ja luodaan yhdessä, ja kaikkia osapuolia kuunnellaan. Tällaisessa tilanteessa lapset oppivat eettisyyttä. Päiväkodeissa on erilaisia sääntöjä, osa säännöistä tehdään turvallisuus- ja tapasäännöiksi ja osassa päiväkodeista ne ovat yhteisiä perheiden kanssa. Säännöt voidaan luokitella erimuotoihin. Näitä muotoja ovat pohjasäännöt, joihin kuuluvat ruokarauha ja nukkuminen. Toisena luokkana ajatellaan turvallisuussäännöt, jolloin toimintaolosuhteet luodaan turvalliseksi. Tapasäännöt ovat hyvän käyttäytymisen perustusta toisia ihmisiä sekä ympäristöä kohtaan. Arvosäännöissä otetaan esille tärkeysjärjestys ja sen noudattaminen. (Vienola 2012, 172.)

Suurissa lapsiryhmissä toteutuu usein vahvimman voima. Lapset eivät ota toisiaan huomioon. Tällä tavalla syntyy epätasa-arvoa ja epäoikeudenmukaisuutta. Vaikka päiväkotij kasvattaa lapset selvittä-

mään tilanteet toistensa kanssa ilman aikuista, kuitenkin lapsille opetetaan, että kaikille aikuisille voi kertoa kaiken ja turvautuminen kaikkiin aikuisiin on mahdollista. (Vienola 2012, 173.)

Epätasa-arvoisuus ja epäoikeudenmukaisuus näkyvät päiväkotimaailmassa leikkitalanteissa. Useimpien aikuiset joutuvat puuttumaan leikkitalanteisiin silloin, jos toinen lapsi rikkoo toisen leikin tai aikuinen joutuu keskeyttämään lapsen leikin esimerkiksi siirtymätalanteiden takia. Lapsi, joka rikkoo tahallaan toisen leikit, on lapsi, jonka sosiaaliset taidot eivät ole vielä kehittyneet samalle tasolle kuin leikkivän lapsen. (Vienola 2012, 173.)

Näissä tilanteissa aikuisten tulee miettiä sitä, miten lapselle tulisi opettaa sosiaalisia taitoja vielä perusteellisemmin. Usein käytetään Theraplay-menetelmää, ennenkuin kiinnitetään huomiota eettisiin periaatteisiin, itsehillintään ja oikeudenmukaisuuteen. Theraplay on hoitomuoto, joka vahvistaa lapsen kiintymyssuhteita, tervettä itsetuntoa ja kyvykkyyttä sosiaalisissa suhteissa. Se perustuu samantyyppiseen aktiiviseen ja intensiiviseen vuorovaikutukseen, joka on tyypillistä pienen lapsen ja vanhemman väliselle terveelle suhteelle. Se on aikuisjohtoinen, mutta lapsen yksilöllisyyteen vahvasti virittyvä, fyysinen ja iloinen vuorovaikutushoito. (THL 2016. Lastensuojelun käsikirja. Theraplay-menetelmä.) Samanlaisessa tilanteessa ollaan, mikäli sama lapsi jää ulos leikeistä joka kerta. Voiko kasvattaja aina määrätä toisten lasten ottamaan tämän ”ulkopuolisen” lapsen leikkeihinsä mukaan? Päiväkotien periaatteena on, että ketään ei jätetä yksin. Kuitenkaan lapsia ei saisi opettaa olemaan aina suostuvaisia jokaiseen asiaan. Tytöt monesti opetetaan ”kilteiksi” ja he eivät saa vastustaa aikuisen ohjetta. Tässä tilanteessa kasvattajan tulee miettiä, onko tilanne tasa-arvoinen ja oikeudenmukainen, jos tyttöjä verrataan poikiin. (Vienola 2012, 173–174.)

3.2 Sosiaalisen kehityksen tukeminen päiväkodissa

Lapsen sosiaalinen kehitys näkyy erilaisina taitoina, joita lapsille on kehittynyt iän myötä. Nämä taidot ovat sellaisia, joita lasten kanssa harjoitellaan ja käydään läpi. Lapsen sosiaaliset taidot ja tietyt sosiaaliset piirteet ovat ikäsidonaisia. Tällä tavalla voimme luokitella lapsen sosiaalisen kehityksen erilaisiin piirteisiin.

Lasten sosiaalisista taidoista näkee lapsen herkkyyden ymmärtää toisten ja hänen omia tunteitaan. Tämän lisäksi lapsen tulisi osata toimia sosiaalisessa tilanteessa positiivisella tavalla ja ilmaista tunteitaan tilanteeseen sopivalla keinolla. Lapsella tulee olla empatiakykyä, jotta hän pystyy lukemaan toisten lasten tunteita, ajatuksia ja aikomuksia. Tämä auttaa lasta arvioimaan ja ennakoimaan, mitä tapahtuu hänen omien tekojensa jälkeen. Lapsen onnistuminen näissä asioissa on yhteydessä kognitiivisiin taitoihin, minäkuvaan ja asemaan ryhmässä. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen ja Ruoppila 2014, 61.)

Lapsen sosiaalinen kompetenssi muodostuu monista erilaisista alataidoista. Näitä taitoja ovat sosiokognitiiviset taidot, itsesäätely ja tunnetaidot, sosiaaliset taidot ja kiintymyssiteet sekä osallisuus. Konstruktivisuutta voidaan pitää sosiaalisen käyttäytymisen perustana. Tällainen sosiaalinen toiminta on ulospäinsuuntautunutta, kuten aggressiivisuuskin. Toisistaan nämä eroavat niin, että lapsi pys-

tyy hallitsemaan omia tunteitaan ja pyrkii yhteistyöhön, joka tyydyttää kaikkia osapuolia. (Nurmi ym. 2014, 61.)

Englantilaiset tutkijat ovat tutkineet, että lapsille tulisi opettaa säännöllisesti persoonallisesta ja sosiaalisesta kehityksestä. Nykyään kehitetään tehtäviä ja kursseja sen mukaan, millä keinoin lapsille voitaisiin opettaa persoonallisuudesta sekä sosiaalisuudesta. Englantilaiset tutkijat kokosivat ryhmän, joka tutkii lasten mahdollisuuksia oppia persoonallisuutta ja sosiaalisuutta ja niiden vaikuttusta lapsiin. (Straughan 1995, 23.)

Englannissa puhutaan sosiaalipedagogiikasta, joka on osa omaa koulutustani. Sosiaalipedagogiikalla tarkoitetaan hoidon (care) ja opetuksen (education) yhdistämistä. Englannissa toivotaan sosiaalipedagogiikan tukevan lasten kehitystä, voidaan puhua lasten kokonaisvaltaisesta kasvattamisesta. Kasvatus antoi laajan kuvan maailmasta ja sai asiantuntijat miettimään ja huolestumaan lapsien kehityksestä. Asiantuntijat huomioivat lasten psyykkeen, ajattelun, tunteiden, luovuuden ja sosiaalisuuden toisten ihmisten kanssa vaikuttavan kokonaisvaltaiseen kasvatukseen ja kehitykseen (Petrie 2011, 7–8.) Suomessa puhutaan sosiaalisen pedagogiikan mallista. Tällä tarkoitetaan lapsen kokonaisvaltaisuutta.

Sosiaalipedagogisessa työssä pedagogit puhuvat usein päästä, käsistä ja sydäimestä, kun he työskentelevät. Tämä tarkoittaa tapaa, jolla he reagoivat tilanteisiin ja opettavat lapsia. Sydän näkyy työskentelyssä niin, että päätökset tehdään eettisyyden ja tunteiden avulla. He ovat perillä siitä, kuinka tunteet vaikuttavat kommunikaatioon lasten kanssa ja kuinka ne vaikuttavat ihmissuhteisiin. Pedagogit kunnioittavat työssään toisia ihmisiä ja antavat arvoa toisten tekemille valinnoille. Näiden työtapojen tarkoituksena on luoda turvallinen, luottavainen ja hyvä itsetunto lasten kanssa. Työntekijät pystyvät asettumaan toisen asemaan ja empaattisuus nousee esille. Tämä näkyy myös siinä, että he ymmärtävät mitä toiset ihmiset tuntevat, he yrittävät nähdä asian toisen asemasta ja usein tämä on täysin erinäkökulma, kun heidän omansa. Kaikki tämä työskentely vaikuttaa siihen, kuinka lapsen sosiaalinen- ja emotionaalinen kehitys tapahtuu. (Petrie 2011, 8–9.)

Lapsen kasvaessa kolmesta vuodesta ylöspäin sosiaalipedagogisessa ajattelussa hänen sosiaalinen kompetenssi laajenee. Tämä johtuu siitä, että lapsi oppii puhumaan ja käyttämään kieltä uutena tapana kommunikoida ja alkaa käyttää kieltä sosiaalisuutensa lisäämiseksi. Samaan aikaan lapsi oppii huomioimaan ympäristöönsä ja oppii lukemaan sitä paremmin sekä lapsi pystyy leikkimään roolileikkejä. Kielen avulla lapsi pystyy luomaan ystävyysuhteita, jotka ovat syvempiä kuin kaverisuhteet ja tällöin lapsi käyttää enemmän sosiaalisia taitoja kohdatessaan ystävän. Lapsen lähestyessä esikouluikää hän huomio muiden ehdotuksia enemmän ja ottaa kontaktia toisiin sekä kuuntelee muiden mielipiteitä. Samaan aikaan lapsi oppii, kuinka täytyy käyttäytyä pyydetyllä tavalla sekä oppii jakamaan leluja ja odottamaan vuoroaan. (Ritmala ym. 2010, 134–135.)

Leikkiessään lapsi käyttää erilaisia sosiaalisia keinoja päästäkseen leikkiin ja pysyäkseen leikissä. Leikin aikana lapsen täytyy osata lukea sosiaalisia tilanteita. Lapsille leikkiminen ennen kouluikää on hyvin merkityksellistä ja tämän vuoksi lapsi käyttää sosiaalisia taitojaan hyväksi leikkiessään. Lapset

ovat sitkeitä ja innokkaita, kun he pyrkivät leikkiin. Tämä ei saa kuitenkaan aiheuttaa tunkeilua, eikä käytös saa olla häiritsevää. Lapsen tullessa kesken leikkiin tulee siirtymän olla luonnollinen ja tasapainossa muiden leikkijöiden kanssa. Ellei lapsi edellytä yllämainitsemia tapoja tulla leikkiin, ei hän tule torjutuksi. (Nurmi ym. 2014, 62.)

Lapsen sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan toimeen tulemistä toisten kanssa. Sosiaaliin taitoihin liittyy suurimpana osana erilaisien keinojen löytäminen kehittää tapoja, joita voi käyttää erilaisissa sosiaalisissa ongelmatilanteissa. Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan taitoa osata lukea toista ihmistä ja ymmärtää toista, mihin kuuluu toisen ihmisen näkökulmien ja tunteiden ymmärtäminen. Sosiaalisissa taidoissa huomioidaan myös empatiakyky, jolla tarkoitetaan sitä, että osaa asettua toisen ihmisen asemaan. Voidaan sanoa, että opitaan elämään toisen tunteita ja voidaan tuntea myötätuntoa. (Keltikangas-Järvinen 2010, 22–23.)

Sosiaalisessa tiedonkäsittelyssä on erilaisia vaiheita. Ensimmäisessä vaiheessa kyse on siitä, että lapsi tulkitsee sosiaalisen tilanteen ulkoisia ja sisäisiä vihjeitä. Näitä vihjeitä voivat olla esimerkiksi toisten henkilöiden puhe. Toisessa vaiheessa lapset tulkitsevat tilanteen ja sen antamat vihjeet sekä samalla miettivät toisten tarkoitusperiä ja merkitystä tilanteessa. Lapset tekevät oletuksia joko kokemustensa perusteella tai he kiinnittävät huomionsa enemmän vihjeisiin, joita he saavat ympäristöstä ja tilanteeseen liittyvistä henkilöistä. Mitä taitavampi lapsi on lukemaan tilannetta, sitä helpompi hänen on osallistua yhteiseen tekemiseen, kuin ei-taitavien lapsien. Näiden lapsien on hankala tulkita tilanteita yhtä tarkasti ja myönteisesti. Kolmannessa vaiheessa lapsi valitsee toimintastrategiansa. Tähän strategiaan vaikuttaa tilanteen seuraussuhteen ymmärtäminen ja tulkitseminen. Minkä toimintatavan lapsi valitsee, on joko tietoinen tai tiedostoton. (Nurmi ym. 2014, 63–64.)

Sosiaaliset taidot näkyvät ryhmässä selviämisenä. Kasvatus on yksi niistä keinoista, joilla pystytään vaikuttamaan siihen, millaiset lapsen sosiaaliset taidot ovat. Lapset oppivat erilaisia tapoja kotoa, jolloin kaikki keinot ryhmässä ja kaverisuhteissa selviämiseen eivät aina ole eettisesti oikein. Sosiaalisissa taidoissa tulee ottaa huomioon eettisyys ja moraalit. Kotoa tulleita malleja tilanteen selvittämiseksi eivät aina ole yhteisön hyväksymiä, jolloinkasvattaja joutuu käymään kädenvääntöä siitä, että lapsi oppii käyttäytymään hyväksyttävästi. Tällainen tilanne syntyy olla silloin, kun lapsi käyttäytyy sosiaalisessa tilanteessa aggressiivisesti. (Keltikangas-Järvinen 2010, 23–24.)

Perheen vuorovaikutusmallilla ja vanhemmilla on suuri vaikutus siihen, kuinka lapsi omaksuu sosiaalisia taitoja. Vanhemmilta välittyy suoria ja epäsuoria vaikutteita, joita lapsi omaksuu. Suoraan vaikuttamisella tarkoitetaan sitä, että vanhemmat ohjaavat ja ohjeistavat lasta suorassa kanssakäymisessä, kuinka tilanteissa toimitaan. Epäsuoralla vaikutuksella tarkoitetaan sitä, millainen perhedynamiikka on ja tähän vaikuttavat lapsen ja vanhemmat keskinäiset välit ja vuorovaikutus. Mikäli lapsi on pystynyt kiintymään turvallisesti vanhempaansa, hänen on helpompi luoda ystävyyssuhteita, mutta jos näin ei ole, lapsella voi olla hankaluuksia esimerkiksi luoda ystävyyssuhteita tai eikä hän pysty vastavuoroiseen suhteeseen toisen lapsen kanssa. Vanhempien tulisi tietää lapsen sosiaalisesta kehityksestä ja sen kulusta pääpiirteitä, jotta he pystyisivät ohjaamaan lastaan esimerkiksi leikissä ja he tietäisivät, mitä odottaa minkäkin ikäiseltä lapselta. (Nurmi ym. 2014, 62–63.)

Sosiaalisuudella on oma merkityksensä lapsen kehitykselle. Lapsen sosiaalisuus voi antaa paljon informaatiota siitä, millainen temperamentti lapsella on. Tutkimuksissa on huomattu, että sosiaalisuus on yhteydessä lapsen emotionaalisiin kiintymyssuhteisiin ja niiden luomiseen. Tällä tarkoitetaan, että lapsi ottaa kontaktia muihin saman ikäisiin lapsiin tai aikuiseen henkilöön ja on näissä suhteissa aktiivinen. Nämä asiat huomioon ottaen näkyy sosiaalisuus lapsilla niin, että hän alkaa tehdä tuttavuutta uusiin ihmisiin. (Keltikangas-Järvinen 2010, 36–37).

3.3 Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen Punahilkkan päiväkodissa

Sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan lasten kanssa ennalta ehkäisevää työtä ja näkökulmaa. Sosiaalisessa vahvistamisessa on tärkeää ottaa huomioon lapsen tukeminen, neuvonta ja ohjaus erilaisissa tilanteissa. Sosiaalinen vahvistaminen on linkki yksilön ja yhteisön välillä, tällä tarkoitetaan sitä, että yksilö pystyy olemaan aktiivinen erilaisten yhteisön jäsenenä, kuten päiväkodissa ja omassa ryhmässä. (Lundbom ja Herranen 2006, 5-7.) Erja Anttonen (2006), on määritellyt sosiaalisen vahvistamisen yhteisön ja yksilön kasvun tukemiseksi. Päiväkodissa lasten kanssa käydään läpi tilanteita, joissa heitä tuetaan ja joihin he eivät itse vielä pysty. Näitä tilanteita ovat esimerkiksi hetket, joissa lapset eivät osaa kertoa surunsa tai itkunsa syytä, jolloin aikuinen pyrkii lapsen kanssa sanoittamaan hänen tunteensa ja nämä tunteet käydään yhdessä läpi.

Tärkeintä sosiaaliselle vahvistamiselle on polarisaation kehityksen ehkäiseminen. Polarisaatiolla tarkoitetaan eriarvoisuutta ihmisten välillä ja opinnäytetyössäni esille nousevat lapsiperheet ja lasten taustat. Sosiaalisen vahvistamisen tarkoitus on lisätä yksilön eli lapsen toimintakykyä, hyvinvointia ja elämänhallintaitoja. (Lundbom ja Herranen, 7.)

Lapsen sosioemotionaalisen kehityksellä tarkoitetaan taitoja ja tietoa omista ja toisten tunteista. Lapsen kehitys on jaettu tiettyihin osioihin, mitä tulee osata missäkin ikävaiheessa. Opinnäytetyössäni käsittelen kolmesta viiteen ikävuoteen tapahtuvaa kehitystä. Tutkin tätä osa-aluetta vuorovaikutuspelin avulla. Peli on kehitetty vuonna 2015 ja sen ovat kehittäneet Arovaara Sonja, Hiltunen Heini ja Härkönen Taija. Zimbalaa on osallistava vuorovaikutuspeli, josta myöhemmin lisää.

Lapsen sosioemotionaalisen kehityksessä huomioidaan lapsen yksilöllisyys, kehitystä ohjanneet kokemukset ja persoonallisuuden piirteet. Tärkeää sosioemotionaalisuuden kehityksen tukemisessa on positiivisen minäkuvan vahvistaminen, omien tunteiden huomiointi ja niiden peilautuminen lapseen, toisten lasten merkitys lapsen minäkuvan kehitykselle, luottamuksellinen kontakti aikuiseen, itseluottamuksen tukeminen, säännöt ja niiden opetteleminen sekä lapsen tunteiden itseilmaisua tulee tukea ja kehittää. (Heinämäki 2000, 64.)

Parhaina keinoina lapsen sosioemotionaalisen kehityksen tukemiseksi on nähty valtataistelun välttäminen lapsen kanssa. Tilanteessa, jossa lasta moititaan ja kielletään jatkuvasti, aiheutetaan käytösongelmia lapsen arjessa. Jos lasta moititaan, voi se johtaa sosioemotionaalisiin ongelmiin ja lapselta voi puuttua kokonaan tunne empatiasta ja näin ollen hän ei tiedä mitä häneltä odotetaan tai

miltä toisesta tuntuu. Ettei tällaisia tilanteita syntyisi, eikä lasta moitittaisi, eikä hänen itsetuntoaan murennettaisi, on tärkeää pysähtyä miettimään omaa suhtautumistaan lapsen haasteisiin ja etsitään keinoja parantaa lapsen itsetuntoa. (Heinämäki 2000, 65–66.)

Punahilkan päiväkodissa on käytössä kiusaamisen ennaltaehkäisy suunnitelma, johon on kirjattu seuraavia asioita. Me-henki, turvallinen ilmapiiri, aikuisen osallistuva läsnäolo, leikkitaitojen vahvistaminen, aikuisen käyttäytymisen malli, vanhempien kanssa keskusteleminen, lelu päivä/teemaviikko ja lasten syntymäpäivien muistaminen. Nämä asiat ovat Punahilkan arvoihin perustuvia ja näkyivät hyvin arjen toteutuksessa. Punahilkan päiväkodissa kiusaamiseen puututaan heti. Kiusaamistilanne selvitetään kuuntelemalla kaikkia ja selvittämällä kiusaamisen syy. Harjoitellaan anteeksi pyytämistä ja autetaan lasta ymmärtämään, miksi pyydetään anteeksi sekä mitä hän pyytää anteeksi. Näiden vaiheiden lisäksi opetellaan tunnetaitoja ja keskustellaan vanhempien kanssa, mikäli siihen nähdään tarvetta. Punahilkan päiväkodissa käytetään pienryhmätoimintaa, ryhmätoimintaa ja kielenkehitykseen ja -sosioemotionaalisiin taitoihin liittyviä harjoitteita. (Räsänen, 2016-06-03.)

Haastattelin Marjaana Kokkosta Punahilkan päiväkodin käytänteistä, jos lapsi tarvitsee erityistä tukea. Ensimmäisenä otetaan Huoli puheeksi -lomake ja keskustellaan vanhempien kanssa. Tämän jälkeen ruvetaan etsimään erityisestuntarpeen kohtia, eli onko kyseessä kehitykseen liittyvä asia, käyttäytymiseen liittyvät seikat vai perhetilanne. Käytössä ovat erilaiset terapiat ja KASPER-perhetyöntekijät. Näiden yhteistyötahojen kautta verkostoiminen ja oikea tukimuoto etsitään perheelle ja perheen tilanteeseen. (Kokkonen, 2016-06-03.)

Erytispedagogiikassa ja sen toiminnassa käytetään pienryhmätoimintaa, yksilö ohjaus, kielenkehitykseen liittyviä ja sosioemotionaalisiin taitoihin liittyviä harjoitteita. Erytislastentarhanopettaja ottaa esille käytännön asiat ja huolehtii niistä, kuten kulttuurisensitiivisyys. Näissä tilanteissa tulee ottaa huomioon lapsen kulttuuri ja oma tausta. Vastavuoroisuus on suuressa roolissa työskennellessä. Erytislastentarhanopettajat käyttävät työkalupaketteja, joita on mahdollisuus tilata tai saada verkosta. Nämä työkalupaketit ovat valmiita paketteja, joita voi hyödyntää omassa työssä. (Kokkonen, 2016-06-03.)

Haastattelun aikana esille nousi kuntien eriarvoinen asema ja mahdollisuudet toteuttaa erityisopetusta. Valtakunnallisesti Etelä-Suomi on paremmassa asemassa, koska heillä on mahdollisuus laajempaan työhön. Espoolainen Huomaa Hyvä! on saanut paljon huomiota ja hyvää palautetta ja sitä voidaan käyttää varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa. Positiivinen psykologia on yksi työväline, joka on osa Huomaa Hyvä! -materiaalia ja sen malliajatusta. (Kokkonen 2016-06-03.)

Päiväkodin toiminnassa tärkeitä asioita ovat jokaisen lapsen henkilökohtainen kasvu ja oppiminen sekä niiden tukeminen. Kasvatuskumppanuus lasten vanhempien kanssa ja vuorovaikutus, joka on toista kunnioittavaa. Oppimisen ilo ja päiväkodin toiminta ovat sellaista, että jokaisella lapsella on hyvä päivä joka päivä. Koen, että opinnäytetyölläni on merkitystä Punahilkan päiväkodille, sillä yhteinä arvona ja toiminnan suuntaa ohjaavana viittana on toista kunnioittava vuorovaikutus. Päiväkodin arvot ovat yhteen omat kiinnostuksen kohteeni. Vuorovaikutuksella tarkoitetaan aina kahden tai

useamman lapsen, varhaiskasvatuksen ammattilaisen tai vanhemman välistä vuorovaikutusta. Tärkeää on, että lapset näkevät myös vanhempien ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten välistä vuorovaikutusta, siitä he oppivat, kuinka käyttäytyään erilaisissa tilanteissa. (Räsänen 2016-06-03.)

Tärkeää on, että olemme vuorovaikutuksessa lasten kanssa aikuisena ja kiinnitämme huomiota, kuinka lapset kommunikoivat keskenään. Sosioemotionaaliset taidot ja vuorovaikutus kulkevat rinnakkain, muuten meidän olisi haastavaa kommunikoida toisten kanssa. Tunteet määrittelevät sen, millä tavalla käyttäydymme toisten ihmisten seurassa. Vuorovaikutuksessa muiden kanssa, tulisi omata hyviä sosiaalisia taitoja.

Zimbalaa osallistavassa vuorovaikutuspelissä tarkoituksena on käydä läpi taitoja ja tehtäviä, jotka liittyvät tunteisiin ja siihen, kuinka toimia vuorovaikutustilanteessa. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa, miten voimme hyödyntää Zimbalaa-pelin mahdollisuudet opettaessamme lapsille tunnetaitoja. Tarkoituksena on hyödyntää pelin ominaisuuksia tunnetaitojen ja sosiaalisuuden oppimisessa.

4 MIELEN JA AJATTELUN KEHITYS VARHAISLAPSUUDESSA

Mentalisaatiolla tarkoitetaan kykyä hahmottaa ja pohtia tunteita, jotka voivat olla tiedostamattomia tai tiedostettuja. Mentalisaatioteorian tarkoituksena on saada tietoa ihmisen mielenmaailmasta ja ajatuksista. Nykyään on huomattu, että tunteet ja järki ovat yhteydessä toisiinsa, eivätkä ne toimi erillisinä toisistaan. Tutkimusten perusteella on voitu todeta, että tunteet ja järki toimivat yhdessä ja päätökset, joita pohditaan, harkitaan ja tehdään saavat vaikutteita molemmista, voidaan todeta, että päätöksiä tehdessä sekä tunteet että järki vaikuttavat. Mikäli ihminen ei ota huomioon tunteitaan ja niiden merkitystä, ei järki toimi täysipainoisesti. (Kauppi & Takalo 2014, 8.)

Mentalisaatioteoriassa tutkitaan sitä, millainen kyky on tunteiden tunnistamiseen, mielenkäsittelemiseen ja miten pystytään toimimaan omien tunteiden, toiveiden ja uskomuksien kanssa ja kuinka näiden asioiden käsittelemisen kyky kehittyy. Jotta voimme oppia yllämainittuja taitoja, tarvitsemme siihen toista ihmistä. Tunteiden merkitystä ei voi oppia itse vaan se peilautuu toisten kautta ja niiden ymmärtämiseen tarvitaan toinen ihminen. Mentalisaatioteorian mukaan täyden elämisen elämiseen tarvitaan taitoa ymmärtää toisen ihmisen tunteita ja tarpeita. (Kauppi & Takala 2014, 8–9.)

Positiivisuus on tunnekokemus ja se täytyy löytää elämän aikana aina uudelleen. Jotta ihminen pääsee kokemaan positiivisia asioita, hänen täytyy jatkuvasti tehdä töitä psyykkisen tasapainon ja mielihyvän löytämiseksi. Itsesäätely on mentalisaatioteorian mukaan kyky kokea elämänsä ja itsensä hallittavana kokonaisuutena jatkuvana prosessina, eikä kerran saavutettavana tehtävänä. (Kauppi & Takala 2014, 9.)

Ihmisen oppiessa tuntemaan itsensä sekä hahmottamaan omat kokemuksensa, se antaa mahdollisuuden oppia toisten tunteiden tunnistamista ja miltä toisesta tuntuu. Psykoanalyttisen teorian avulla voimme nähdä, että mentalisaatio ei liity pelkästään omaan itseen, vaan näyttäytyy arjen vuorovaikutuksessa. Tämä näkyy ilmeiden, eleiden ja asentojen psyykkisinä sanomattomina ilmiöinä, kuten tarpeina, tunteina ja pelkoina. Psykoanalyttinen teoria on parhaimmillaan huomattavissa non-verbaalisessa kanssakäymisessä. Mentalisaatioteorialle tämä tarkoittaa sitä, että ihmisellä on kyky sietää ja pohtia ihmissuhteisiin vaikuttavia tekijöitä sanattomassa muodossa. (Kauppi & Takala 2014, 9.)

4.1 Ajattelun kehitys varhaislapsuudessa

Jean Piaget on tutkinut lasten ajattelun kehitystä. Piaget on kehittänyt vuonna 1953 portaittain kulkevan teorian lapsen kehityksestä varhaislapsuudessa. Piaget'n mukaan lapsella on ainoastaan kyky reagoida ympäristöönsä, mutta lapsella ei ole perittyjä, jo valmiina olevia kykyjä. Piaget on huomannut, että lapset kehittävät skeemoja, joiden avulla he jäsentävät erilaisia toimintatapoja ja sarjoja. Näiden erilaisten skeemojen avulla lapsi pystyy toimimaan erilaisissa tilanteissa, joissa ei välttämättä ole ollut ennen. Skeemojen avulla lapsi kykenee myös mukauttamaan uutta tilannetta tavalla, minkä se vaatii. Piaget on jakanut teoriansa neljään vaiheeseen. Nämä erikehitysvaiheet ovat kuitenkin yleismaailmallisia. Niiden järjestys on kiinteä, mikä tarkoittaa sitä, että kaikki vaiheet on käytävä pe-

räkkäin, eikä niitä voi muuttaa tai jotakin vaihetta ei voi jättää välistä. Kaikki vaiheet tulee sisäistää ennen, kun voi päästä seuraavaan vaiheeseen. (Ritmala 2010, 138.)

Esioperationaalisessa vaiheessa lapsi on 2-7 vuoden iässä. Esioperationaaliseen vaiheeseen kuuluu myös esikäsitteellinen kausi. Tämä kausi on noin kahdesta neljään ikävuotta. Esikäsitteellisessä vaiheessa lapsi kykenee kuvitteelliseen leikkiin, missä lapsi pystyy matkimaan asioita, mitkä eivät ole läsnä. 4-7 ikävuoden kohdalla lapselle tulee intuitiivisen ajattelun vaihe, jossa lapsi on vielä sitoutunut omaan näkökulmaansa. Ajattelusta tulee kuitenkin muutoksia esioperationaalisesta vaiheesta, jossa lapsen ajattelu on vielä itsekeskeistä. Intuitiivisella kaudella lapsen ajattelu alkaa olla realistisempaa kuin aikaisemmin. Tällöin lapsi kuitenkin ajattelee mielellään vain yhtä asiaa. Esimerkiksi, että pallo on pyöreä, koska ajattelu on sidoksissa välittömiin havaintoihin. Intuitiivisella kaudella viisivuotias lapsi alkaa laittaa erikokoisia tavaroita järjestykseen, vaikka niiden leveyden perusteella. Ajattelu on kehittyneempää kuin aikaisemmin, mutta on kuitenkin vielä sidoksessa välittömään havainnoimiseen. Tässä vaiheessa lapsi ei vielä pysty määrittelemään nesteiden määrää, jos neste vaihdetaan astiasta toiseen. (Nurmi ym. 2006, 19–20.)

Mielestäni Piaget kuvaa hyvin selkeästi lapsen kehitystä. Ajattelun kehittyessä lapsen täytyy olla kiinnostunut ympäristöstään, mutta aina näin ei ole, joten mielestäni ei voida sanoa, että ajattelu kehittyisi kaikilla samaan aikaan. Ajatteluun kuuluu monia vaiheita ja ymmärrystä elämästä. Olen kuitenkin huomannut jo kolmevuotaitakin, jotka ovat viisaita ja hyvin kiinnostuneita asioista, joten myös poikkeuksia tulisi mielestäni ottaa huomioon.

4.2 Mentalisaation kehitys varhaislapsuudessa

Lapsen mentalisaatiossa tulee ottaa huomioon se, että lapsi kehittyy koko ajan. Tärkeintä lapsen mentalisaatiokyvyn kehittymiselle on lasta hoitavan aikuisen oman mentalisaatiokyky. Mentalisaatiokyky kehittyy vauvasta aikuisikään saakka, jonka vuoksi aikuisella on suuri rooli ja hän on lapsen ainut peili, sille minkälainen mentalisaatiokyky lapselle kehittyy lapsuuden aikana. Varhaisilla vuorovaikutuskokemuksilla ja hermoston kehityksellä on suuri rooli lapsen mentalisaation kehittyessä. Onkin tutkittu, että varhaiskehityksessä on tiettyjä mentalisaation kehitysvaiheita. Tällä tarkoitetaan kykyä ymmärtää omaa ja toisen mieltä. Taidot, joita lapsille kehittyy, ovat emootioiden säätely, jaettu tarkkaavaisuus, mielikuvitus ja kielen kehittymien. (Salo & Kalland 2014, 39.)

Lapsen tuntiessa erilaisia tunteita kehityksen aikana hän oppii kokemaan tunteisiin liittyviä taitoja. Psyhykeen ollessa yhtäläinen, kokee lapsi ulkoisen ja sisäisen todellisuuden tarkoittavan samaa asiaa. Hyvä esimerkki on se, että lapsen ollessa kiukkuinen hän kokee kaikkien muidenkin lasten olevan kiukkuisia ja ilkeitä. Lapsen kasvaessa ja mentalisaation kehittyessä hän pystyy ymmärtämään, että oma tunne ja muiden tunteet eivät ole sama asia. Asiaa voidaan katsoa niinkin, kun lasta kielletään tekemästä jotakin, se ei tarkoita, että aikuinen olisi vihainen. On tutkittu, että jo pienetkin lapset tekevät oletuksia toisten tavoitteista ja aikomuksista. (Salo & Kalland 2014, 39.)

Lapsen ollessa kahden vuoden ikäinen hänelle alkaa kehittyä mielikuvitus ja hän ymmärtää, että se ei ole sama asia kuin todellisuus. Lapselle kehittyy taito tunnistaa ero sisäisessä ja ulkoisessa maailmassa. Parhaiten tämä näkyy siinä, että lapsi keksii tavaralle uuden käyttötarkoituksen, kuten kenkä voi leikissä olla puhelin. Lapsi oppii samalla muokkaamaan omia tunteitaan ja kokemuksiaan. Tämän takia päiväkotiin tuodut lelut ovat lapsille tärkeitä, lelut muistuttavat äidistä tai isästä, jolloin lelu tuo turvaa ja lohdutusta ikävään. (Salo & Kalland 2014, 39–40.)

On tutkittu, että edellä mainitut taidot, eivät muodosta optimaalista yhteyttä mielen eli sisäisen todellisuuden ja ulkoisten realiteettien välillä. Ajatus on täysin omista kokemuksista riippuvainen, tällä tarkoitetaan psyykeen yhtenäisyyden tilaa eli omia kokemuksia ympäristöstä. Tilanne saattaa olla liian todellinen, tämän vuoksi kuvittelu samasta ympäristöstä saattaa tulla täysin irrallinen ja epärealistinen. Oppiessa tunnistamaan nämä molemmat tilat, realistinen ja epärealistinen, pystyy mahdollistamaan mentalisaation. Tällä tarkoitetaan, että mielentila edustaa ulkoisia realiteetteja, mutta ei ole täysin sama kuin psyykeen yhtäläisyys. (Salo & Kalland 2014, 40.)

KUVIO 1 Anne Viinikka (toim.) 2014. s.40. Mentalisaatiokyvyn kehitysvaiheet.

4.3 Tunne-elämän kehitys varhaislapsuudessa

Kehityskaaren mukaisesti emotionaalinen kehitys seuraa motoristen taitojen kehitystä. Voidaan todeta, että lapsille tunteet kehittyvät varhaisessa aivojen kehityksen vaiheessa ja ovat alkeellisia. Tunteiden sanotaan olevan ”persoonallisuuden moottori” tai voima, joka saa ihmiset liikkeelle. Kasvatuksessa eteen nousee pulma, kuinka saadaan tunteet toimimaan sosiaalisesti rakentavasti tai voidaan suunnata niin, että käyttö on hyväksyttävää. Takala (1976) on sanonut, että kaikkiin tunteisiin on oikeus ja kasvattajan tulee opastaa lasta näyttämään tunteensa hyväksyttävästi. Tunteista johtuvat reaktiot eivät aina ole hyväksyttäviä, mutta kaikki tunteet ovat sallittuja. (Vienola 2012, 168.)

Kasvattajat pitävät hyvänä tapana, että lapselle selittää, miksi lyöminen tai töniminen on väärin vihan tunteen vallitessa. Osalle lapsista tämä on riittävä tapa ja he ymmärtävät mitä heille sanotaan, mutta on lapsia, jotka joutuvat tähän samaan tilanteeseen useasti. Tässä tilanteessa lapsi ei ymmärrä mitä hänelle yritetään sanoa, eikä hän saa irti sanallisen viestin tarkoitusta. Näille lapsille tilanteen konkretisoiminen jollain tavalla on tärkeää. Mikäli lapsi ei ymmärrä sanallista viestiä, voi kyseessä olla kielellisiä vaikeuksia tai muita ongelmia. On mahdollista, että tietoa ei ole totuttu ottamaan vastaan. Konkretisointiin on monia erilaisia tapoja, kuten nukketatteri, pöytäatteri tai kuvasarja tilanteesta. Näissä työmenetelmissä ja niitä käyttäessä tulee näkyä tilanteen konflikti, seuraukset ja ratkaisu. Eettisesti tärkeintä on tilanteessa anteeksipyyttämisen- ja antamisen opettelu. Tulee huolehtia, että lapsi ymmärtää sanojen tarkoituksen, eikä tilanne ole vain mekaaninen sanominen tai halaus. Tässä tilanteessa itse tarkoitus unohtuu ja tapahtuma johtaa toistuvaan rikkeeseen. Pyynnön tulee tulla sydämestä ja anteeksiantaminen tarkoittaa, että asia on sovittu ja unohdettu. (Vienola 2012, 169.)

Pikkulapsi-ikässä Eriksonin ja Freudin mukaan lapsi alkaa tuntea häpeää ja herkistyy syyllisyydentunnon. Lapsen häpeä ja syyllisyydentunne vaativat kasvattajalta erityistä huomiota. Yleensä lapsi tuntee häpeää, kun häntä moititaan tai arvostellaan, mutta häpeän tunne voi tulla myös liiallisesta auttamisesta, jolloin lapsi tuntee olonsa kyvyttömäksi. Aikaisemmin lasta on saatettu kasvattaa häpeän tunteeseen perustuen ja väkivaltaisiin tekoihin kajoten. Nykytutkimuksen valossa tämä on kuitenkin epäeettistä ja lapsen terve itsekunnioituksen kehittyminen saattaa vaikeutua. (Vienola 2012, 169.)

Lapsella syyllisyyden kokeminen ja näkyminen alkavat hänen ollessa kolmenvuoden iässä. Syytä siihen, miksi lapsi oppii tuossa iässä syyllisyydentunteen ei tiedetä. On tutkittu, voisiko se johtua siitä, että lasta kielletään pienestä pitäen vai alkaako lapsi vähitellen ymmärtää vertailua ja syy-seuraussuhteita vai onko ihmiselle sisäänrakennettu omatunto. Eettisen kehityksen kannalta syyllisyydentunne on merkittävä, sillä lapsi ymmärtää oikean ja väärän tai hyvän ja pahan toiminnan eron. (Vienola 2012, 169.)

Pelot ovat suurin vaikuttaja siihen, kuinka lapsi käyttäytyy ja mitä hän uskaltaa tehdä tai sanoa. Tärkeää on opettaa lapsille, että minkään kysyminen tai oman mielipiteensä sanominen ei ole väärin. Mikäli lapsi on pelokas, hän tarvitsee kannustusta itsetunnossa ja itsekunnioituksessa sekä niiden vahvistamisessa. Vaikeimpia tunteita lapsille ovat mustasukkaisuus ja kateus, sillä ne ovat vaikeita asioita käsittää ja ymmärtää. Nämä tunteet päiväkodissa johtavat usein pohtimaan tasa-arvoisuutta ja oikeudenmukaisuutta. (Vienola, 170.)

Positiivisia tunteita ja niiden osoittamista saattaa joutua opettamaan, jotta eettisyys ja siihen liittyvät syyt tulevat esille. Esimerkiksi toisen voittaessa ja hävittäessä, ei saa riemuilla niin, että toiselle tulee pahamieli. Rakastuminen ja tykkääminen ja sen näyttäminen saattavat vaatia opettelua, jos toinen osapuoli ei ole samalla aaltopituudella tai ei aina tulkitse hellyydenosoituksia rakastaviksi. Tunteiden opettamisessa kannattaa käyttää epäsuoraa lähestymistapaa, sillä kyseessä on toisen ihmisen persoona ja persoonallisuus. (Vienola 2012, 171.)

Lapsen mieli kehittyy ensimmäisen viiden vuoden aikana. Teorian mukaan mieli kehittyy koulussa ja kotona. Lapsen kohdalla voidaan puhua sosiaalisesta kognitiosta ja sen kehityksestä. Sosiaalisen kognition avulla lapsi oppii ja kehittyy näkemään toisten lasten asiat heidän kannaltaan. Lapsen ymmärrykseen vaikuttaa oma henkilökohtainen tunnetila. Tähän tilaan sisältyy ymmärtävän lapsen tarpeet, ajatukset, motiivit ja tunteet. Mielenteoriaa käytetään selittäessä toisille omaa käyttäytymistä. Kerromme mitä tunnemme, ajattelemme ja haluamme ja otamme huomioon toisten käyttäytymisen peilaten omaan toimintaamme. (Astington & Edward 2010, 1.)

Mielenteorian sanotaan kehittyvän heti syntymästä viiteen vuoteen asti ja tämä ikä on rajattu kirjallisisissa lähteissä. Pystymme tutkimaan, kuinka vauvat ja lapset käyttäytyvät tutkimustilanteissa, yhtä hyvin kun normaalissa tilanteessa. Ongelmia on kuitenkin asioiden tulkinnoissa. Jotkut tutkijat väittävät, että jo vauvat ovat tietoisia toisten ihmisten ajatuksista ja tarpeista, kun taas toiset ajattelevat, että tämä mielenymmärrys ei kehity ennen taapero ikää tai esikouluikää. Tämä ristiriita voidaan selvittää ottamalla kehittäväote mielenteoriasta. Voidaan katsoa, että aikainen kehittyminen intuition tietämiseen tulee myöhemmällä iällä reflektiivisemmäksi ja tarkemmaksi sekä kielentaidot pelaavat suurta roolia tässä muutoksessa. (Astington & Edward 2010, 2.)

Tutkimukset näyttävät, että vauvojen käyttäytymisellä on tärkeä rooli mielenteorian kehityksessä. Toisesta ikävuodesta ylöspäin lapset pystyvät selkeästi näyttämään tietoisuuden mielen ja maailman välillä. Tällä tarkoitetaan sitä, että lapset pystyvät erottamaan oman mielen ja maailman toisistaan. Tämä selvisi tutkimuksessa, jossa kaksivuotiaat lapset pystyivät ajattelemaan, että palikka voi olla auto. He ymmärtävät myös, että ihminen voi tuntea olevansa onnellinen, kun hän saa mitä haluaa ja he ovat surullisia, kun eivät saa mitä haluavat. Sama asia näkyy lasten kielenkehityksessä: kaksi vuotiaat lapset puhuvat siitä, mitä he itse haluavat ja mitä toiset haluavat sekä mistä he pitävät ja mitä he tuntevat. Kolme vuotiaana lapset puhuvat siitä, mitä ihmiset ajattelevat ja tietävät. (Astington ja Edward 2010, 2.)

Elintärkeä kehittymisen vaihe tapahtuu lapsen ollessa neljävuotias. Silloin lapset tajuavat, että ajatukset mielessä eivät välttämättä ole totta. Tässä vaiheessa toden ja epätoden ero selkiytyy ja mielikuvitus kehittyy. Kolmevuotias lapsi ei ole täysin itsekeskeinen ja luule, että muiden ajatukset ovat samoja, kun hänen. Ennen neljän vuoden ikää, he kuitenkin ymmärtävät omaa mieltään ja toisten ihmisten ajatuksia samaan aikaan. Neljän ja viiden vuoden ikäisinä lapset tajuavat, että ihmiset puhuvat ja toimivat sen mukaan, miten itse näkevät maailman, vaikka heidän ajatuksensa eivät reflektisi oikeaa tilannetta. (Astington ja Edward 2010, 3.)

Joidenkin mittareiden mukaan sosiaalinen ympäristö vaikuttaa tyypilliseen tapaan oppia mielenteoriasta. Tämä tulee näkyviin sillä, että nuorempi lapsi näyttää tietoisuutta mielentilastaan, jos heidän äitinsä kertovat lapsilleen ajatuksistaan, tunteistaan ja haluistaan sekä tarjoavat syyt vääränlaisen käyttäytymiseen. Tutkimuksissa on saatu selville, että lapset, joilla on sisaruksia oppivat nopeammin mielenmaailmaa, kun yksin elävät lapset. Mielenmaailmaan – ja teoriaan vaikuttavat satukirjojen lukeminen ja roolileikit sekä aikaisemmista kokemuksista puhuminen. Kielenkehittyminen on yksi vai-

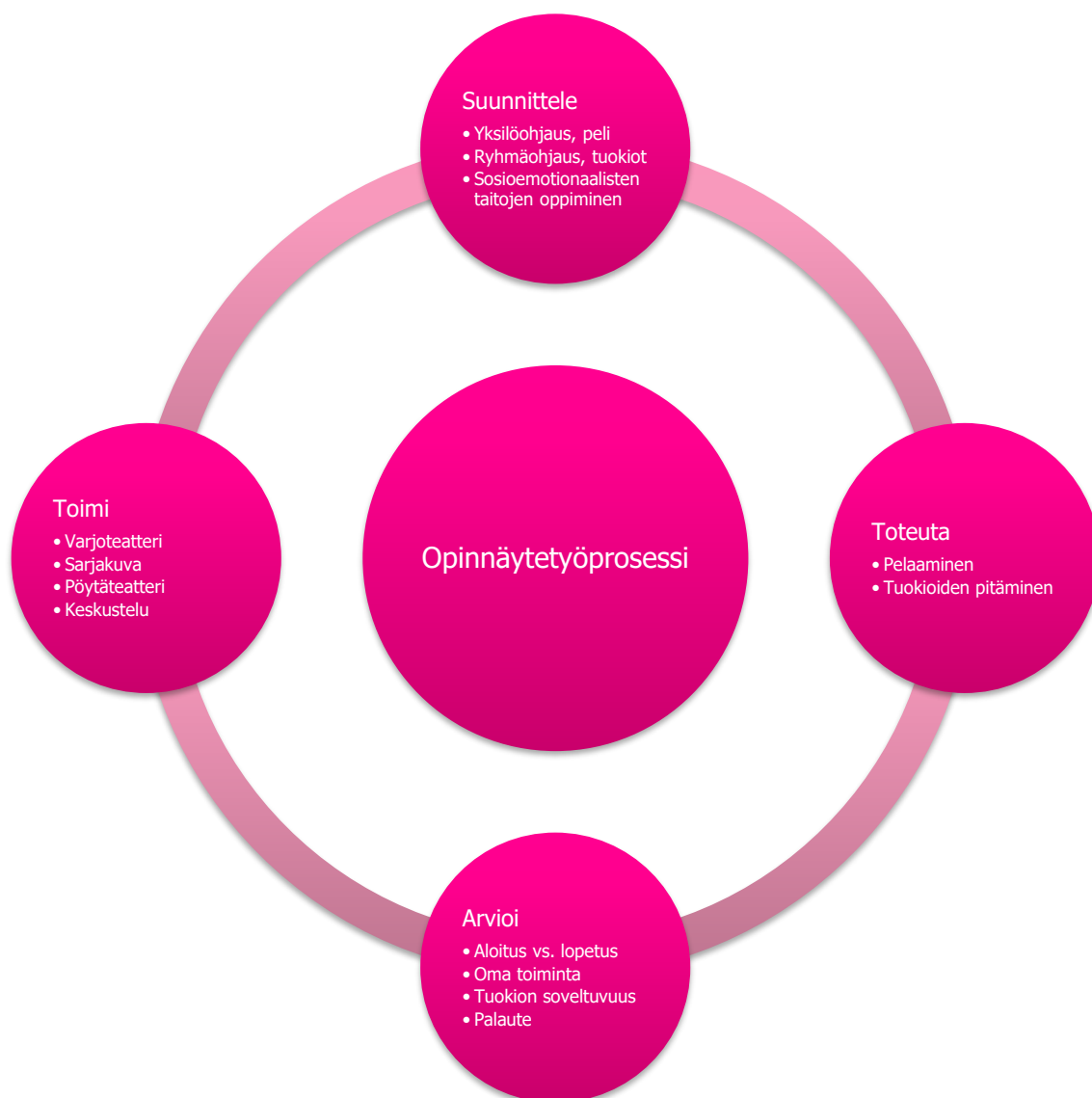
kuttava osa-alue. Tämän lisäksi vaikuttavia tekijöitä ovat kognitiivinen osaaminen, joka kontrolloi ja säätelee käyttäytymistä. (Astington ja Edward 2010, 3.)

Mielenteoriolla on vaikutusta lasten koulunkäyntiin ja sosiaaliseen toimintaan. Lapset, joilla on kehittyneempi mielenteoria, osaavat selvittää konflikteja kavereidensa kanssa paremmin. Heidän leikkinsä on myös moniulotteisempaa. Opettajat arvioivat heidät sosiaalisesti taitaviksi. Nämä lapset ovat onnellisempia ja suositumpia sekä heidän koulutyönsä on kehittyneempää, jollain tapaa. Kuitenkin hyviä sosiaalisia taitoja ja mielenteoriaa voidaan käyttää hännämiseen, kiusaamiseen ja valehteluun, sitä kutsutaan epäsosiaalisuudeksi. (Astington ja Edward 2010, 3.)

5 SOSIAALISEN VAHVISTAMISEN OPPIMISPROSESSI

Seuraavissa alaluvuissa käsittelen opinnäytetyön tarkoitusta, tavoitteita ja toteutusta. Alla kuvaan opinnäytetyöprosessin Demingin ympyrämallin avulla. Mallissa tulee esille, mitä suunnittelin, miten toteutin, mitä tulee arvioida ja mikä on konkreettinen toiminta lapsille.

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli edistää lasten sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja. Tähän kohdistunut kiinnostukseni on vähitellen kiteytynyt yhdeksi olennaiseksi kehittämisen osa-alueeksi. Työn tarkoituksena oli kehittää 3–5 vuotiailla lapsille menetelmiä opetella sosioemotionaalisiataitoja. Tavoitteena oli valmentaa lapsia toimimaan erilaisissa tilanteissa tilanteeseen sopivalla tavalla.

KUVIO 2. Nina Lehkonen 2016. Demingin ympyrää mukailleen kuvaus tuokioiden prosessista ja sen luomisesta.

5.1 Lasten sosiaalisten taitojen toteus ja kehittämistehtävän esittely

Pidin päiväkodissa 3–5 vuotiaille lapsille erilaisia toimintatuokioita. Toimintatuokioiden tarkoituksena oli edistää lasten sosiaalisia- ja emotionaalisia taitoja. Tarkoituksena oli kehittää 3–5 vuotiaille lapsille menetelmiä opetella sosiaalisia- ja emotionaalisia taitoja. Tuokioiden tavoitteena oli valmentaa lapsia toimimaan erilaisissa tilanteissa, tilanteisiin sopivalla tavalla. Tuokioiden avulla kehittää varhaista tukemista huomioiva menetelmiä.

Pitämissäni tuokioissa lapset olivat iältään 3–5 vuotiaita. Lapset valittiin ryhmään sen mukaan, millaisia taitoja heidän kanssaan tulisi harjoittelemaan. Omassa ryhmässäni lapsilla oli joitakin tunteita puutteita sekä kaikilla oli haasteita keskittymisessä. Valitsimme kohderyhmän lapset lastentarhanopettajan kanssa ja lisäksi luin lapsista positiivisuus ja haastavuus-taulukkoa, joka oli työntekijöiden itse kehittämä. Taulukon ideana oli selvittää lapsien osaamista ja positiivisia asioita sekä selvittää lasten haasteita. Jokaisesta lapsesta oli tehty yksilöllinen osio.

Toiminnallinen osuus eteni niin, että pelasin lasten kanssa aikaisemman opiskelijaryhmän kehittämää vuorovaikutuspeliä. Pelistä otin sellaiset elementit ja tunteet, joita käsittelin tuokioiden aikana. Pelasin jokaisen lapsen kanssa vuorotellen peliä, jonka jälkeen pidin kolme erillistä tuokiota. Tuokioiden aikana lapset seurasivat mitä tuokioissa tapahtui ja osallistuivat lopuksi keskustelemalla. Tuokioiden jälkeen pelasimme vuorovaikutuspeliä uudestaan ja otin lasten kanssa jälleen samat teemat esille, jotka olivat ensimmäisellä pelikerralla. Ensimmäisenä vaiheena lasten kanssa pelattiin tunnepeliä, jota voidaan hyödyntää yksilöohjauksena ja tutustumisena lapseen. Tämän jälkeen pidin lasten kanssa ryhmätuokiona suunnittelemani tuokiot. Näiden vaiheiden jälkeen pelasimme lasten kanssa uudestaan tunnepeliä ja pyysin lapsilta samalla palautetta tuokioista sekä pelistä. Tuokioiden kokonaisuus on kuvattu Demingin ympyrää mallintaen (kuvio 3, 26).

Pyysin palautetta tuokioistani ja vuorovaikutuspelin mahdollisuudesta käyttää varhaiskasvatuksen kentällä. Tarkoitukseni oli pyytää aikuista tuokiolleni, jos mahdollista. Katsoimme lastentarhanopettajan kanssa, että sisältö on oikea ja sen mukainen, mitä halusin lapsille opettaa. Kävimme läpi myös tuokioideni tarkoituksen sekä tavoitteet. Kävimme tuokiot läpi päiväkodin henkilökunnan kanssa.

Vuorovaikutuspeliä oli testattu aikaisempien opiskelijoiden opinnäytetyössä. Tsimbalaa: Osallistavan lautapelin kehittäminen työväliseksi, ovat kehittäneet Sonja Arovaara, Heini Hiltunen ja Taija Härkönen vuonna 2015. Lautapelin tarkoituksena on luoda ohjaajalle ja lapselle hyvä vuorovaikutuksen suhde. Edellisen työn tavoitteena on ollut luoda peli, joka parantaa lapsen ja ohjaajan välistä vuorovaikutusta ja mahdollistaa lapsen kuulemisen. Päiväkodissa tulee huomioida lapsilähtöisyys, jonka mukaan aletaan suunnitella tuokioita. Lapsia tulee kuunnella ja havainnoida, jotta voisimme opettaa heille uusia asioita mielekkäästi. Peli on suunniteltu lastensuojeluyksikköön, joten testasin itsekin vuorovaikutuspeliä lasten kanssa, mutta päiväkotiympäristössä. Keskusteluissa tuli esille myös työntekijän mielipide siitä, olisiko vuorovaikutuspeli hyvä työväline varhaiskasvatuksen kentälle. Pyysin

palautetta suullisesti työntekijöiltä. Työntekijät olivat sitä mieltä, että peli olisi todella hyvä päiväkotiympäristöön ja sosioemotionaalisten haasteiden harjoitteluun.

Tuokioiden suunnittelussa käytin pedagogista suunnitelmaa, joka ohjaa tuokioita ja niiden pedagogista tarkoitusta. Tuokioista muodostui pedagoginen prosessi, sillä opetin lapsille pidemmän jakson ajan uusia menetelmiä toimia rakentavassa vuorovaikutussuhteessa.

5.2 Kehittämistehtävän toiminnallinen osuus

Opinnäytetyöni oli toiminnallinen ja käytin Demingin ympyrää prosessin kuvauksessa. Toiminnallisessa opinnäytetyössä kehitin lapsille oppimisprosessin sosiaalisista- ja emotionaalisista taidoista. Tein lapsille kolme tuokiota, joissa osallistin lapsia seuraamaan tuokion mukana ja tämän jälkeen keskustelimme tuokiosta. Käytin tuokioissa tunnepareja, jotka tulevat esille tekstissä myöhemmin. Valitsin Demingin ympyrän työhöni, sillä sen avulla pystyin kuvaamaan parhaiten työni etenemistä ja tavoitteiden saavuttamista. Tunnetaitojen opettelu lähtee jo lapsen varhaislapsuudesta. Tämän vuoksi valitsimme ryhmään eri-ikäisiä lapsia.

Alussa tunteet eivät ole erottuneita, vaan ne ovat eriytymättämiä. Leikki-ikässä lapsen aivot ovat kehittyneet niin, että tunteet alkavat eriytyä ja kehittyvät prosessimaisiksi. Tunteita opettaessa lapsille, tärkeintä on opastaa tunnistamaan ja nimeämään omat tunteensa. Nimeämisen jälkeen on paremmat mahdollisuudet oppia ja opettaa lasta hallitsemaan omia tunteitaan itsenäisesti. On tutkittu, että positiivisella ympäristöllä ei tunteiden hallinnassa ole aiheuttanut ongelmia. Mikäli tämä ympäristö on negatiivinen, on erityisesti negatiivisten tunteiden, kuten vihan, kiukun ja pelon hallitseminen vaikeampaa. Hankalinta päiväkotityöntekijöiden mielestä on vihan ja kiukun käsittelemisen opettaminen. Tämän vuoksi työntekijät ovat sopineet yhteiset säännöt, sillä oma suhtautuminen lapsen kiukunpurkauksiin on voinut olla arveluttava. (Vienola, 168.)

Tämä opinnäytetyö oli jatkoa aikaisemman ryhmän opinnäytetyölle. Zimbalaa-pelin tarkoituksena on antaa lapsille mahdollisuus ilmaista itseään ja aikuisen roolina oli kuunnella lasta sekä osallisuuden toteutumisessa. Pelin ideana on, että lapsi oppii tunnistamaan ja nimeämään tunteita. Tarkoituksena on tutkia vuorovaikutuspelin käytettävyyttä varhaiskasvatuksen kentällä. Havainnointi oli haastavaa, ja siksi otinkin sen omaan opinnäytetyöhöni ja sen oppiminen varhaiskasvatuksen työkentälle on tärkeää. Työssäni havainnoin päivittäin lapsia ja heidän käyttäytymistään, minkä vuoksi oli tärkeää oppia se jo ennen työelämään siirtymistä. Tavoitteena pelille oli sen hyödynnettävyys varhaiskasvatuksessa ja tarkoituksena sen avulla oli opettaa lapsille tunne-, sosiaali- ja vuorovaikutustaitoja.

Vuorovaikutukseen kuuluu muitakin elementtejä kuin puhe ja näitä elementtejä ovat ruumiin kieli, ilmeet ja eleet. Kaikki nämä asiat voidaan sitoa emotioihin. Tämän vuoksi vuorovaikutuksessa tulee ottaa huomioon kokonaisvaltaisuus ja ihmisten persoonat. (Nurmilaakso ja Välimäki 2011, 45.) Peliä voidaan pitää yhtenä erilaisena keinona tukea vuorovaikutusta ja tämän kautta harjoitella sosioemotionaalisia taitoja.

Kommunikointitapoja on erilaisia, osa niistä voi olla käskiviä ja osa pyytäviä. Tilanteesta riippuen päiväkodin henkilökunta kommunikoi eri tavalla. Lapsille opetettava vuorovaikutus voi olla spontaania tai tavoitteellista, tähän päiväkotimiljöö luo mahdollisuuden, sillä osa lapsista on siellä koko päivän. Ohjaavan henkilön tulee ottaa huomioon, kuinka hän kommunikoi lasten kanssa, onko se suoraan lapsi-ohjaaja välistä vai niin, että kaikki saavat kommunikoida keskenään. Jotta lapset oppisivat avoimeen kommunikointiin ja keskusteluun tulee päiväkodin henkilökunnan olla tilannetajuisia ja käyttää arkipäiväisiä tilanteita hyväkseen, kuten ruokailutilannetta. Lapsen tunteminen ja hänen asioidensa arvostaminen ja niihin paneutuminen on tärkeää. Näin lapsi tuntee, että hänen sanomisellaan on arvoa ja häntä kuunnellaan. (Nurmilaakso ja Välimäki 2011, 45.)

Tämän ajatuksen avulla rakensin lapsille oppimisprosessin, jonka tavoitteena oli kehittää lasten sosiaalisia taitoja ja tunnetaitoja tarjoamalla harjoituksia rakentavista vuorovaikutuksen malleista. Myös auttamalla lapsia ymmärtämään vuorovaikutuksen taustalla olevaa mielenmaailmaa dialogisten keskustelujen avulla. Kehittämistehtävänäni oli suunnitella kolme tunnetaitojen kehittämiseen liittyvää tuokiota 3–5 vuotiaille lapsille.

Suunnittelin ohjaustuokioita 3–5 vuotiaiden lasten sosioemotionaalisen kehityksen tukemiseen ja kehitin ohjausmenetelmän, jossa osallistavien tuokioiden avulla pystyttiin vaikuttamaan lasten sosiaalisen vuorovaikutuksen rakentavien mallien oppimiseen varhaiskasvatuksessa. Suunnittelin lapsilähtöisiä toimintatuokioita Punahilkkan päiväkotiin. Opinnäytetyöni tarkoituksena oli luoda menetelmiä lasten sosiaalisen vahvistamisen tueksi. Tuokioiden tavoitteena oli harjoitella tunteita ja niiden tunnistamista sekä harjoitella rakentavia vuorovaikutusmalleja, joilla tarkoitetaan sitä, että lapset oppivat hyviä kaverisuhteita ja niissä tarvittavia taitoja.

Tuokioiden tarkoitus oli tukea lapsia rakentamaan vuorovaikutukseen ja siihen liittyviin taitoihin. Tämän ajatuksen avulla kehitin lapsille oppimisprosessin, jossa otetaan huomioon sosiaaliset taidot, tunnetaidot ja rakentava vuorovaikutus. Päiväkodin kannalta tarkoituksena oli lapsen kasvu ja oppiminen sekä sen tukeminen tuokioiden ja pelin avulla. Huomiota tuli kiinnittää lasten sosiaalisten taitojen haasteisiin ja niiden tukemiseen. Tarkoituksena on löytää ennalta ehkäiseviä menetelmiä varhaiskasvatukseen sekä varhaiseen tuen tarpeen tunnistamiseen. Tätä kautta voimme olla mukana varhaisessa tukemisessa.

5.3 Pedagogiset sisällöt ja valinnat sosiaalisen vahvistaminen prosessissa

Opinnäytetyössäni kehitin tunnetuokioita, joissa käsitelimme lasten kanssa tunnepareja. Tunnepareja ja jokaisella tuokiolla oli yksi. Tuokiot suunnittelin etukäteen eläinteemaa käyttäen. Tuokiot ovat suunniteltu 3–5 vuotiaille lapsille, joiden kanssa pelasimme lautapeliä ennen tuokioita sekä niiden jälkeen. Tuokioita oli kolme kappaletta. Tuokioissa otin huomioon lapsilähtöisyyden ja tämän takia valitsin taidelähtöiset menetelmät toteutuksessa. Tarinat joiden avulla kävimme tunteita läpi ovat minun tekemiäni.

Suunnittelin tuokiot oman osaamiseni rinnalle ja sen mukaan mitä olen aikaisemmin oppinut. Suunnittelussa aloitin siitä, minkälaiset tuokiot kiinnostaisivat 3–5 vuotiaita lapsia. Tämän jälkeen mietin tuokioiden kokonaisuuden. Halusin, että tuokioni olivat jatkoa toisilleen. Jatkuvuuden vuoksi valitsin samat eläimet jokaiselle kerralle. Teemaksi valitsin tunteita ja teemoja, joihin lapset pystyvät samaistumaan. Nämä teemat ja tunteet ovat lasten jokapäiväisestä elämästä. Valitsin kolme eläintä, sillä yksi eläin korostui joka kerta ja kaksi muuta eläintä olivat parivaljakkona. Eläinhahmot ovat lasten kirjallisuudessa paljon käytettyjä, jonka vuoksi lapset pystyvät ajattelemaan ja samaistumaan eläinten ajatuksiin.

Tuokioissa käytin taidelähtöisiä menetelmiä (liitteet 1, 2 ja 3). Pidin lapsille kolme tuokiota, joissa perehdyimme yhdellä kerralla yhteen menetelmään. Kaikissa tuokioissa yhtenäistä oli se, että käytin kolmea eläintä ja nämä eläimet olivat siili, hiiri ja kettu. Käytin kaikissa tuokioissa myös kolmea tunneparia ja joka kerralle olin valinnut kaksi vastakkaista tunnetta. Tunteiksi valitsin ilon, surun ja pelon. Tuokioiden tarkoitus oli opettaa lapsille erilaisia tunnetaitoja ja samalla he oppivat vuorovaikutusta toisten kanssa. Tuokion tarkoituksena oli käydä seuraavat tunneparit, kuten pelko ja rohkeus, ilo ja suru sekä viha ja rakkaus. Kävimme läpi tunnetiloja ja erilaisia tapoja selvitä erilaisissa tilanteista.

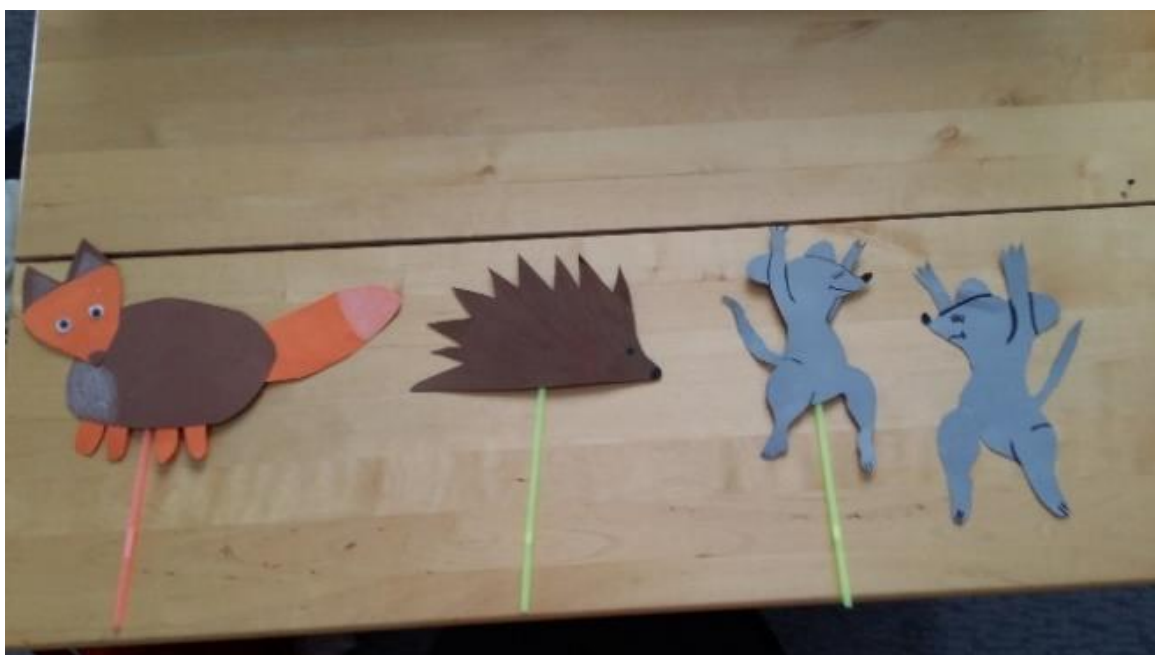
Suunnittelin tuokioissa käytettäväksi sarjakuvaa, joka on kuvassa 1. Toisessa tuokiossa minulla oli pöytäteatteri, jossa käytin apuna käsinukkeja, kuva 2. Kehitin lapsille varjoteatterin, jossa käytin samoja satueläimiä, jotka näkyvät kuvassa 3. Varjoteatterista ei valitettavasti ole kuvaa. Tein kaikki valmistelut ennen tuokioiden alkua, kun tuokiot loppuivat lapset saivat tutustua käyttämiini tarvikkeisiin.

KUVA 1. Suunnittelemani tuokion sarjakuvamiljöö.

KUVA 2. Nina Lehkonen 2016. Pöytäteatteriin tarvittavat tavarat.

KUVA 3. Nina Lehkonen 2016. Tuokioiden eläinhahmot.

Kun olin suunnitellut eläimet, teemat ja tunteet tuokiolle aloitin kirjoittamaan tarinoita. Tarinat kirjoitin niin, että mietin millaisessa ympäristössä eläimet elävät ja millaisiin ympäristöihin pystyisin eläimet sijoittamaan. Ympäristöiksi valitsin eläimille eläinten oman kodin, leikkikentän ja päiväkodin. Nämä ympäristöt ovat lapsille tuttuja ja he pystyivät ajattelemaan itsensä sinne. Tarinat kehitettyäni tein lavasteet valmiiksi ja valmistelin tuokiot sekä keskustelun aiheet. Tuokioiden aikana asetin lapset puoliympyrään ja olin katsonut heille paikat valmiiksi. Pöydässä istuessa tein samalla tavalla. Varjoteatterin aikana lapset istuivat oven toisella puolella ja olin laittanut heidät istumaan tietyille paikoille. Tämän tein siksi, että tunsin lapset ja tiesin ketkä pystivät istumaan vierekkäin, että oppiminen sujuisi parhaiten.

Tuokioiden jälkeen keskustelimme lasten kanssa tunteista ja tuokiossa tapahtuneista vaiheista. Lapsilla oli tunnekortit sekä hymiönaamat käytössä ilmaisemaan tuokioiden eläinten tunteita. Näin lasten oli helpompi sanoittaa tunteita ja ajatuksia. Lasten kanssa tutkimme yhdessä lavasteita ja käsinukkeja/pehmoleluja. Lapset saivat kertoa omat mielipiteensä tuokioista.

KUVA 4. Nina Lehkonen 2016. Tuokion tunnehymiöt.

Kysyin lapsilta helppoja kysymyksiä, sillä osa lapsista oli 3 vuotiaita. Kysymyksenä oli esimerkiksi, miltä siilistä tuntuu? Kysyin myös lapsilta, että miltä heistä tuntuu, jos he ovat surullisia. Suru oli ensimmäisessä tuokiossa teemana. Tämän kaltaiset kysymykset olivat helppoja vastata ja lapset pysyivät miettimään miltä heistä itsestään tuntui. Kommunikaatiotapoja on erilaisia, kuten työssäni selviää, mutta on myös erilaisia tapoja käydä tunteita läpi. Tunteiden tunnistaminen ja niiden harjoittelu tulisi tehdä niin, että se on lapselle luontaista. Luontaisia tapoja lapselle tunteiden läpi käymiseen ovat esimerkiksi erilaiset lorut ja sadut.

Lapsen emotionaalisuudessa ja tunnekehityksessä tulee ottaa huomioon kiintymyssuhdeteoria, johon lapsi perustaa omat tunteensa ja niiden harjoitteluun. Emootioihin ja niiden oppimiseen lapsella täytyy olla vanhempien tuki ja turva. Tähän liittyy tunteiden tunnistaminen ja sitä kautta tunteiden säätely on yksi osa tunnekasvustusta. Aikuisen tulisi keskustella lapsen kanssa omista ja lapsen tunnekokemuksista. Lasten oppiessa tunteistaan voidaan olettaa, että lasten käyttäytymispiirteet muuttuvat tietyissä kasvuoloissa vuorovaikutustaidoiksi tai niiden puutteeksi. (Ritmala 2010, 156–157.)

Tunteiden säätely on yksi tapa, jossa huomataan lasten erot. Nämä erot näkyvät siinä, kuinka lapsi reagoi ristiriitaisiin tilanteisiin. Tunteiden opettelemisessa tulee ottaa huomioon, että tunnetilat eivät ole pysyviä. Tilanteissa täytyy osata joustaa sekä pystyä muuttamaan omia tunteitaan tilanteen vaatimalla tavalla. Tämä on lapsille erityisen haasteellista, sillä he eivät tunne vielä tunteita ja niiden säätely on haastavaa. On tutkittu, että lapset oppivat ennen kymmentä ikävuotta monia toi-

mintamalleja tunteiden säätelyyn. Menetelmät joita he käyttävät ovat monipuolinen pohtiminen, sosiaalinen tuki toisilta ihmisiltä ja ongelmanratkaisutaidot. (Nurmi ym. 2014, 118.)

Kuviossa kolme kuvaan yksilöohjausta ja tuokioita, joita pidin lapsille. Yksilöohjauksissa tarkoituksena oli tutustua lapsiin ja samalla saada selville, minkälaiset lapsien sosiaaliset- sekä tunnetaidot ovat. Yksilöohjauksien jälkeen siirryttiin pienryhmätuokioihin. Tuokioihin oli valittu lapset, joilla oli eniten haasteita sosioemotionaalisissa taidoissa. Pelin ja tuokioiden avulla pystyin opettamaan lapsille sosiaalisia taitoja ja varhaistavuorovaikutusta.

Näiden menetelmien taustalla käytin teorian perusteella löytämiäni menetelmiä, mitkä koin auttavan eniten lasten oppimista. Käytin menetelmiä, jotka ovat minulle tuttuja sosiaalialan ammattilaisena ja joissa korostuvat sosiaalialan näkemys. Nämä menetelmät valitsin siksi, että ne perustuvat tutkittuun tietoon. Lapset pystyvät samaistumaan eläimiin ja tarinallisuus opettaa heille kirjallisuudesta sekä parantaa heidän sanavarastoaan ja mielikuvitustaan. Itergaatio on päiväkodissa nykyisin hyvin yleistä ja tämän vuoksi valitsin nämä menetelmät, sillä ne soveltuvat myös lapsille, joilla on erityisintuen tarpeita. Tarinoissa tulee esille luovuus ja hahmot, jotka valitsin sen perusteella mihin lapset pystyvät samaistumaan. Mietin hahmoja lasten kirjallisuuden ja lastenohjelmien kautta.

KUVIO 3. Nina Lehkonen 2016. Lasten sosioemotionaalisten taitojen ohjausprosessi Punahilkkan päiväkodissa.

Tuokioita ennen vietin aikaa lasten kanssa, mikä on tärkeää, jotta tiesin millaisia ja minkä pituisia tuokioita tulen pitämään. Lasten ikä vaikutti tuokion pituuteen ja siihen millaisia menetelmiä ja aiheita valitsin tuokioiden sisältöön. Sisällöllisesti tuokiot sisälsivät toiminnallisia osiota, sekä tuokioita, joissa lasten tuli keskittyä erilaisiin teatterihin ja tämän jälkeen kävimme lasten kanssa keskustelua. Keskustellessa otin huomioon sen, mitä tuokion aikana kävimme ja mitä tuokion aikana tapahtui.

Tuokiot sijoituivat harjoitteluni ajalle. Ajankohdan valitsin siksi, että olin päiväkodissa suorittamassa harjoitteluani, koin sen helpottavan tuokioiden pitämistä ja lasten tuntemista. Harjoitteluuni kuului tehtäviä, jotka pystyivät edesauttamaan minua opinnäytetyöni tekemisessä. Tuokioiden pitäminen tapahtui 3-5vuotiaille. Tuokioiden tarkoituksena oli edistää 3-5vuotiaiden lasten tunnetaitoja ja vuorovaikutustaitoja.

Toisena vaiheena pelasin vuorovaikutuspeliä lasten kanssa. Pelasin vuorovaikutuspeliä lasten kanssa myös tuokioiden jälkeen, jotta pystyin havainnoimaan oppivatko lapset tuokioiden avulla jotain uutta ja kuinka he pelaavat peliä uudelleen. Palautetta keräsin lapsilta niin, että he saivat piirtää siilille

naaman, mitä he pitivät tuokiosta ja pelistä. Dokumentoin lasten kertomia asioita kirjaamalla ne ylös täysin, kuinka lapset ne sanoivat. Dokumentoin lapsia myös havainnoimalla ja kirjaamalla nämä havainnoinnit ylös. Peliä pelatessa tuli huomioida, kuinka lapset oppivat tunnistamaan tunteita. Tämän lisäksi oli tärkeää huomioida, kuinka lapset olivat vuorovaikutuksessa kanssani. Kuvaan opinnäytetyöni prosessin Demingin ympyrää mallintaen, kuvio 2.

Emotionaalisella kehityksellä tarkoitetaan tunneteiden tunnistamista ja niiden tulkitsemista. Emootioilla tarkoitetaan tunteita. Lapset oppivat erilaisia tunteisiin liittyviä taitoja ja tunteita iän karttuessa. 3–3,5 vuotiaalle on asetettu seuraavia tunnetaitoja, joita hänen tulisi tuossa iässä osata. Näitä taitoja ovat tunteiden hallinta ja siihen liittyen lapsen tulisi kyetä olemaan jaetun huomion kohteena. Lapsen tulisi kyetä odottamaan ja hänen tulisi osata selviytyä pienistä pettymyksistä. (Pihlaja ja Viitala 2004, 22–24.)

On tutkittu ja huomattu, että kolmevuotias lapsi pystyy toistamaan loruja ja lyhyitä lauluja, jotka auttavat lasta kehittämään hänen kielellisiä taitojaan. Tämän vuoksi lapset alkavat laulaa lauluja tai lausumaan loruja. Näihin loruihin ja lauluihin he yhdistävät tutun sävelmän tai keksivät omat sanat. (Ruokonen 2011, 67.)

5.4 Kehittämistehtävän tulokset

Opinnäytetyön aikana selvisi, että Zimbalaa-peliä on mahdollista hyödyntää varhaiskasvatuksessa. Lasten ajatukset olivat muuttuneet ensimmäisestä pelikerrasta toiseen peli kertaan. Pienemmät lapset osasivat vastata kysymyksiin laajemmin ja kattavammin tuokioiden jälkeen, kuin ensimmäisellä kerralla pelatessa. Pelin aikana huomasin myös sen, että osalle lapsista kahdestaan keskusteleminen aiheista oli helpompaa, kun pienryhmän kuullen. Lapset kertoivat avoimesti omista ajatuksistaan pelin aikana ja oivalsivat hyvin, miten erilaisissa tilanteissa toimitaan. Yhtenä aiheena tuokioissa oli kiusaaminen ja siihen lapset osasivat vastata tuokioiden jälkeen laajemmin ja paremmin. Toisena aiheena ja tunteena meillä oli pelko. Lapset eivät uskaltaneet kertoa peloistaan pienryhmän kuullen, mutta minulle lapset kertoivat, mikä heitä pelottaa. Tämä osoittaa, että lapsi pystyy luottamaan minuun ja tuokioiden ansiosta tämä on mahdollista.

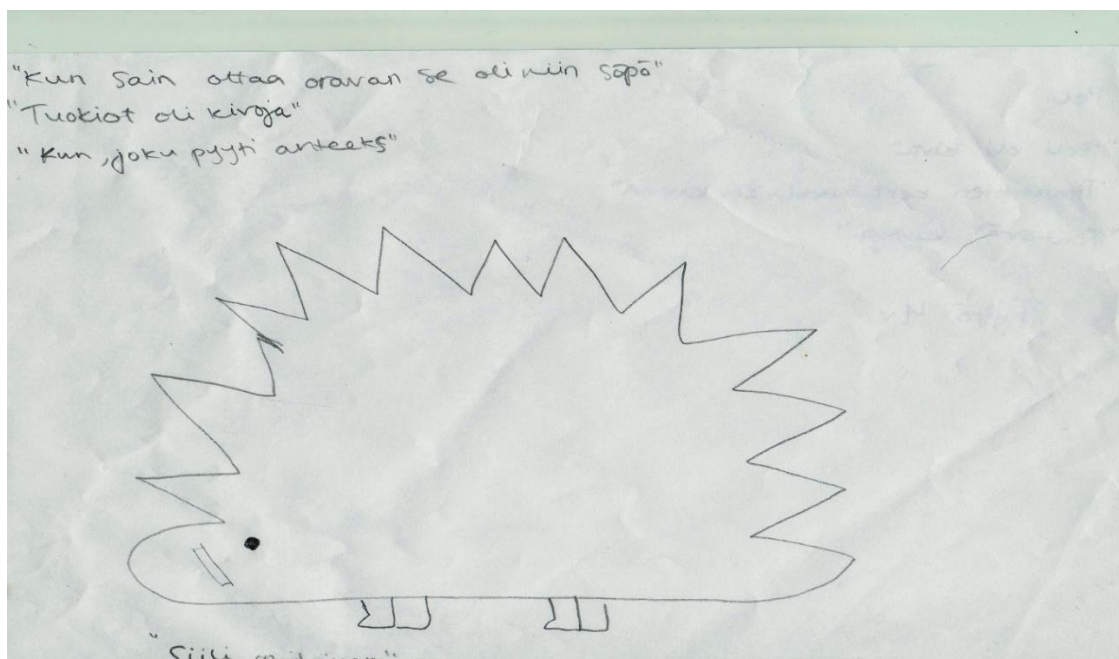
Tuokioiden ja pelin tarkoituksena oli keskittyä vuorovaikutukselliseen tukemiseen. Tätä varten kehitin tarinat lapsille, koska he samaistuivat eläinhahmoihin. Lapset pystyivät samaistumaan eläinhahmoihin, joka näkyi niin, että he osasivat tunnekorttien seasta valita kortit, jota tunnetta eläinhahmo tunsu. Kuviossa näkyy myös yksilöohjauksen laajentuminen pienryhmätoimintaan. Lapset sisäistivät hyvin yksilöohjauksen ja tuokioiden välisen yhteyden. He pystyivät sanomaan, mitä tuokioissa oli tapahtunut, kun pelasimme peliä. Viimeisellä yksilöohjauksen kerralla, esille nousi lasten muuttuneet käsitykset sosiaalisista taidoista ja siitä, kuinka he reagoivat sosiaalisiin tilanteisiin. Lapset olivat oppineet tunnistumataa tunteitaan paremmin ja uskalsivat kertoa tunteistaan, vaikka eivät aiemmin siihen kyenneet.

Havainnointini perusteella esille nousi, kuinka lapset suhtautuivat peliin ja pelaamiseen. Sain tietoa siitä, miten lautapelin pelaaminen vaikuttaa lasten tunnetaitoihin sekä sosiaalisuutaitoihin. Lapsille jäi mieleen mitä tuokioissa oli tapahtunut ja he muistivat eläinten tunteita tuokioiden pitämisen jälkeenkin. Monille lapsille mieleen jäi paremmin positiiviset tunteet kuin negatiiviset.

6 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön merkitys ja sen avulla tehdyt asiat nostivat vahvasti esille teemoja, kuten ennaltaehkäisevä lastensuojelu, korjaava työ ja varhainen tukeminen sekä varhainen tunnistaminen. Kehittämieni tuokioiden tarkoituksena oli kehittää lasten tunnetaitoja sekä sosiaalisia taitoja. Harjoitusten avulla voin nähdä, onko lapsella haastavuutta tunnepuolen tai sosiaalisuuden kanssa, ja tarvittaessa voidaan keskittyä auttamaan lasta näissä asioissa. Tämä helpottaa varhaista tunnistamista, sillä erilaisten harjoitteiden avulla näemme mitä lapset osaavat ja mihin he tarvitsisivat vielä mallia. Ennaltaehkäisevänä lastensuojeluna näen asian niin, että voimme jo varhaisessa vaiheessa vaikuttaa lasten tunteisiin ja niihin liittyviin ongelmiin. Näin on myös helpompi auttaa lapsia, että ongelmat eivät jatkuisi teini-ikään tai varhaisaikuisuuteen asti. Varhainen tukeminen tulee esille siinä, jos lapsen tunnekehitys ei ole edennyt niin kuin pitäisi, ja tällöin voimme alkaa tehdä tukevia toimenpiteitä, että ongelmat eivät jatkuisi enää pidemmälle ja pidempään.

Lapset pitivät tuokioista, sillä kaikki tuokioon osallistuneet lapset piirsivät siilille hymyilevän naaman. Lapset kertoivat, että tarinat olivat kivoja sekä harjoitteet, joita teimme tuokioiden jälkeen. Lapset tykkäsivät siitä, että he saivat konkreettisesti koskea välineitä, joita käytin tuokioiden aikana. Lapset pitivät teemoista, joita olin valinnut ja he muistivat nämä tunteet paljon myöhemminkin. Käydessämme läpi tunteita tunnekorttien avulla lapset osasivat samaistua kaikkien eläinhahmojen erilaisiin tunteisiin. Havainnoidessani lapsia, käytin apuna lasten piirustuksia sekä heidän kertomuksiaan piirustuksesta. Kirjasin ylös lasten mielipiteet sanatarkasti. Lapsilta keräsin palautetta havainnoimalla ja piirtämällä.

KUVA 5. Lapsen piirros tuokioista.

Haasteita opinnäytetyölle kuitenkin antoi se, että joihinkin lapsiin oli vaikeampi saada kontaktia. Lapset saattavat pelleillä tai eivät jaksaa pelata. Haasteita asetti myös lapsien vastaamattomuus tai se, että he eivät tieneet kuinka vastata. Tällaisia tilanteita varten olisi pitänyt keksiä lisä- ja apuky-

symyksiä lapsille. Lapset oppivat toisiltaan paljon asioita. Olen huomannut, että usein esimerkin näyttäminen on lapselle paljon vahvempi tapa kuin selittäminen. Lapselle jonkin vaikean asian selittäminen voi olla hankalaa, jolloin esimerkin näyttäminen voi olla luontaisempi tapa. Töniminen on hyvä esimerkki, sillä lapset tekevät sitä usein, mutta eivät ymmärrä, miksi se koskee toisia. En tarkoita sitä, että lasta tulisi tönä, mutta tämän voi esimerkiksi esittää nukeilla tai pehmoleluilla niin, että lapsi ymmärtää, mitä tönimisellä tarkoitetaan ja miltä se tuntuu.

Jäin kaipaamaan aikuisten palautetta, mutta onneksi meillä oli aikaa katsoa peliä ja tuokiot läpi, joten ne niissä onnistuivat ja sain niistä palautteen. Tuokiot olivat hyviä ja soveltuivat 3–5-vuotiaille lapsille. Tuokioiden tarinallisuus oli tärkeää ja se, että lapset pitivät pelistä ja tuokioista.

Riskeihin olin varautunut aikataululla, joka oli väljä ja pyrin siihen, että minun oli mahdollista pitää tuokioita pedagogisen harjoittelun aikana. Tällä tavoin pystyin yhdistämään harjoitteluni sekä opinnäytetyön tekemisen. Varauduin myös siihen, että peli ei välttämättä ole täysin varhaiskasvatukseen soveltuva, jolloin pelin kehittäminen ja siihen jätettävä aika tulee huomioida aikataulussa.

Opinnäytetyötäni tehdessä olen saanut valmiuksia työskennellä lasten kanssa ja ohjata heille tuokioita liittyen sosioemotionaalisiin aihealueisiin. Kaikki lapset lapsiryhmästä olisivat halunneet pelata peliä, valitettavasti siihen ei ollut aikaa, joten vain pienryhmä sai pelata. Tekiessäni opinnäytetyötäni sain paljon uutta tietoa ja opin uusia käytänteitä, teoriaa ja menetelmiä työskennellä varhaiskasvatuksen kentällä. Tehdessäni opinnäytetyötä, esille nousi uusia kysymyksiä ja ajattelun suuntia. Opinnäytetyön avulla pystyn huomioimaan eettisyyden sekä ammatillisuuden työssäni.

Päivähoidon etiikkaa ohjaa tiede nimeltään etiikka ja tätä kautta omaa toimintaamme sekä opetustamme ohjaa etiikka. Etiikka noudattaa tieteellisesti todistettua totuutta, arvo- ja normimaailmaa, mutta sen soveltaminen käytöntään, moraali, ovat muuntuvia ja suhteellisia. Käyttämiseen vaikuttavat senhetkiset ja paikalliset sovellukset eettisistä periaatteista. Kasvattajat soveltavat yhteisiä eettisiä periaatteita, joita pyritään opettamaan uudelle sukupolvelle. Opetuksessa huomioidaan lasten ikä ja kyky omaksua eettisiä periaatteita. (Vienola 2012, 163.)

Eettisyydessä tulee ottaa huomioon sosiaalialan eettiset ohjeet, jotka ohjaavat työntekemistä ja työntekijää. Eettisiä ohjeita, joita minun oman työni kannalta tulee huomioida, ovat ihmisoikeudet ja ihmisarvo, johon sisältyvät tietoa siitä, miten ammattilaisen tulee ymmärtää ihmisoikeuksia ja puolustaa niitä joka tilanteessa. Huomioon tulee ottaa myös erilaisia lakeja, kuten YK:n ihmisoikeuksien julistus ja YK:n lastenoikeuksien julistus. Eettisesti on tärkeää huomioida asiakassuhteen luottamuksellisuus, sillä tutkimuksellisissa piirteissä ei saa tulla esille kenestä on kyse tai keneltä palaute on saatu. (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2012, 7–23.)

Lasten kanssa työskennellessä täytyy ottaa huomioon seuraavat eettisyyden piirteet, jotka JHL on julkaissut. Näitä eettisiä periaatteita ovat lasten kunnioitus ja oikeudenmukainen sekä tasapuolinen kohtelu, lapsilla on oikeus hyvään ja laadukkaaseen hoitoon, kasvatukseen ja opetukseen joka päivä, lasten yksilöllisen kasvun tukeminen, lasten kohtaaminen aidosti läsnäolevana, lasten itsemää-

räämisoikeuden kunnioittaminen, hyvän työilmapiirin edistäminen, ammatillisen osaamisen ja työtapojen kehittäminen, omien rajojen tunnistaminen, luottamuksellisesti toimiminen ja omasta hyvinvoinnista ja jaksamisesta huolehtiminen. (JHL 2014. Varhaiskasvatuksen eettiset periaatteet JHL: läisten ammattilaisten tueksi.)

Eettiseen työskentelyyn on tehty myös laatuperusteet, jotka näkyvät Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005). Laatuperusteiden sisältämä konteksti koostuu arvo- ja normimaailman kysymyksistä. Yleensä nämä näkyvät päivähoitotyössä erilaisina sääntöinä, joiden avulla ohjataan vuorovai-
kutusta ja tavoitellaan hyvää käyttäytymistä. Mikäli sääntöjen noudattaminen ei onnistu, on asetettu erilaisia rangaistus ja ojennus toimia. Muun muassa Spoof (2007) on tutkinut, että arvot ja asenteet ohjaavat käyttäytymistämme. Arvot määrittelevät normeja, ja nämä ajavat meidät tietynlaiseen toimintaan. Taustauskomuksina teoissamme näkyvät omat asenteemme, mutta kuitenkin ne ovat häilyvämpiä kuin arvot ja niiden noudattaminen. (Vienola 2012, 163.)

Keskittyminen eettisessä kasvatuksessa emotionaaliseen kehitykseen ja eettiseen kasvuun sekä sosiaaliseen kehitykseen ja eettiseen kasvuun on tärkeää. Otan huomioon myös päiväkodin eettisen kasvatuksen pohjustamaan yllä mainittujen asioiden käsittelemisen helpottamiseksi. Päiväkodissa eettinen kasvatusta ja kehitys ovat kytköksissä kokonaisvaltaiseen kasvamiseen ja erityisesti kasvatopsykologian osa-aluejaottelu on tärkeää.

Ennen opinnäytetyöprosessin produktio-osion alkamista kysyin vanhemmilta suullisesti luvan, että heidän lapsensa saa osallistua työni toteutukseen. Työssäni ja tuloksissani ei tule esille, kenestä lapsesta on kyse, eikä heitä pysty tunnistamaan opinnäytetyön avulla. Lasten itsemääräämisoikeus on otettu huomioon työtä tehdessä, ja lapset saivat myös itse päättää, haluavatko he osallistua. Laadukkaassa päivähoitotyössä tulee huomioida se, että lapsen kanssa tehtävät harjoitteet ovat vi-
rikkeellisiä ja lapsille suunnattuja. Olin kehittänyt Zimbalaa-pelin ja tuokiot sellaisiksi, että ne ovat lapsilähtöisiä. Yhtenä laatuun viittaavana tekijänä painotetaan lasten käyttäytymistä ja kommunikointia toistensa kanssa. Näiden harjoittelu näkyy erilaisina sääntöjen harjoitteluina sekä lasten kanssa yhdessä tilanteiden läpikäymisenä sekä harjoitteluina.

Jatkotutkimuskysymyksenä voisi ajatella mm. kysymyksiä kuinka lapsen ajattelumaailmaa kehittyi. Omassa opinnäytetyössäni on otteita aiheesta, mutta olisi mielenkiintoista tietää vielä tarkemmin mitkä kaikki tekijät vaikuttavat lapsen mielenmaailman kehitykseen. Miten lapset oppivat omaan ajatteluun sekä lisäksi voisi tarkastella lasten taitoja oppia toisen mielenmaailmaan astumisesta.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

AALLONTIEN PÄIVÄKOTI 2013. Alueen, yksikön, hoitomuodon sekä toiminta- ja oppimisympäristön erityispiirteet ja painotukset. [viitattu 2016-11-24].

ASTINGTON, Janet Wilde, PhD ja EDWARD, Margaret J., MA 2010. The Development of Theory of Mind in Early Childhood. [viitattu 2016-05-12]. Saatavissa: <http://www.child-encyclopedia.com/sites/default/files/textes-experts/en/588/the-development-of-theory-of-mind-in-early-childhood.pdf>, 1–3

HEINÄMÄKI, Liisa 2000. Varhaiserityiskasvatus lapsen arjessa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 64–66.

KAUHANEN, Saija 2015. ”Kaikkein pienimmät unohdettu. Karjalainen 16.2.2015, Joensuu: PunaMusta Oy,

KAUPPI, Antti ja TAKALO Ari 2014. Mentalisaation psykoanalyttiset juuret. Julkaisussa: VIINIKKA, Anne (toim.) Mentalisaatio. Perheiden kohtaaminen. Tampere: Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 8–9.

KELTIKANGAS-JÄRVINEN, Liisa. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Juva: WS Bookwell Oy, 22–37.

KOKKONEN, Marjaana 2016-06-03. Kiertävä erityislastentarhanopettaja. [Haastattelu.] Joensuu: Punahilkkan päiväkot.

LUNDBOM, Pia ja HERRANEN, Jatta 2011. Sosiaalisen vahvistaminen ajankohtaisuus. Julkaisussa: LUNDBOM, Pia ja HERRANEN, Jatta (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Jyväskylä: Bookwell Oy, 5–7.

MASSINEN, Tuomas. 2015. Unohtakaa jo Pisa-tutkimus – nyt jylläävät tunnealy ja sosiaaliset taidot. [viitattu 2015-09-28]. Saatavissa: <http://www.vantaansanomat.fi/artikkeli/281080-unohtakaa-jo-pisa-tutkimus-nyt-jyllaavat-tunnealy-ja-sosiaaliset-aidot>

NURMI, Jari-Erik, AHONEN, Timo, LYYTINEN, Heikki, LYYTINEN, Paula, PULKKINEN, Lea ja RUOPPI-LA, Isto. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Juva: WS Bookwell Oy, 19–118.

PEDANET, 2010. Varhaiskasvatuksen arvopohja, keskeiset periaatteet ja päämäärät. [viitattu 2016-11-24]. Saatavissa: http://www.peda.net/veraja/soini/varhaiskasvatus/varhaiskasvatuksen_arvopohja_keskeiset_periaatteet_ja_paamaarat

PETRIE, Pat 2011. Communication skills for working with children and young people. Introducing social pedagogy. Great Britain, 7–9.

PIHLAJA, Päivi ja VIITALA, Riitta. 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Juva: WS Bookwell Oy, 22–23

RITMALA, Marjo, OJANEN, Tuija, SIVÉN, Tuula, VIHUNEN, Riitta ja VILÉN, Marika 2009. Lapsen aika. Helsinki: WSOYpro Oy, 134–157.

RUOKONEN, Inkeri 2011. Musiikin monet kielet. Julkaisussa: NURMILAAKSO, Marja ja VÄLIMÄKI, Anna-Leena (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: THL, 45–68.

RÄSÄNEN, Sirpa 2016-06-03. Lastentarhanopettaja. [Haastattelu.] Joensuu: Punahilkkan päiväkot.

- SALO, Saara ja KALLAND, Mirjam 2014. Lapsen mentalisaatiokyky. Julkaisussa: VIINIKKA, Anne (toim.) Mentalisaatio. Perheiden kohtaaminen. Tampere: Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 39–40
- STRAUGHAN, Roger 1995. Can we teach children to be good. Basic issues in moral, personal and social education. Philadelphia: Milton Keynes, 23–24.
- STAKES 2005, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005. Gummerus Kirjapaino Oy: Saarijärvi, 7–8
- SINKO, Pirjo 2011. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Julkaisussa: NURMILAAKSO, Marja ja VÄLIMÄKI, Anna-Leena (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: THL, 22–23.
- TALENTIA ry 2012. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö. Helsinki: Ammattieettinen lausunto 5. painos, 7–23.
- THL, 2016. Terveyden ja hyvinvointialojen laitos. Lastensuojelun käsikirja, 2016. [viitattu 2016-11-26]. Saatavissa: <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyomenetelmat/theraplay-menetelma>
- THL, 2015. Terveyden ja hyvinvointialojen laitos. Varhaiskasvatuksen eettiset periaatteet JHL: läisten ammattilaisten tueksi, 2014. [viitattu 2015-10-22]. Saatavissa: <http://www.jhl.fi/portal/fi/jhl-tieto/uutisarkisto/?bid=4304>
- TYT, verkko-opinnot, avoin yliopisto 2016. Sosiaalipsykologian peruskurssi. [viitattu 2016-02-15]. Saatavissa: <http://www.uta.fi/avoinyliopisto/arkisto/sosiaalipsykologia/kognitiivisuus.html>
- VIENOLA, Vuokko 2012. Varhaiskasvatuksen eettinen kasvatus. Julkaisussa: HUJALA, Eeva ja Turja Leena (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy, 7–23.

LIITE 1: PEDAGOGINEN SUUNNITELMA

Pedagoginen ohjaus

Toiminnan suunnittelurunko

Ohjaaja: Nina Lehkonen

Suunnitelman hyväksyjä (työpaikkaohjaaja): Sirpa Räsänen

Aihe: Sosiaalinen vahvistaminen

Kohderyhmä: 3-5 -vuotiaat, 5 lasta

Sisällölliset orientaatiot:

Eettinen orientaatio. Lasten jokapäiväinen elämä sisältää tapahtumia ja tilanteita, joita voidaan poh-
tia ja tarkastella oikean ja väärän, hyvän ja pahan, totuuden ja valheen näkökulmista.

Esteettinen orientaatio. Avautuu havaitsemisena, kuuntelemisena, tuntemisena ja myös kuvitteluna.

Tavoitteet:

Tuokion tavoitteet: Tunteiden tunnistaminen ja opetteleminen

Ohjaajan tavoitteet: Ohjaustaitojen kehittyminen, pedagogisen ohjauksen suunnitteleminen ja sen toteuttaminen, uusien työskentelytapojen kehittäminen

Menetelmät: Toiminnalliset menetelmät, keskustelut, lapsilähtöisyys, haastattelu ja musiikin hyväksi käyttäminen tuokiossa ja sitä kautta tunteiden ilmaisussa.

Orientointi ja motivointi:

Kehystarina tunteisiin liittyen siilistä, hiirestä ja ketusta. Siili on menossa metsän kautta kotiin ja tapaa matkalla ketun, joka johtaa siilin harhaan huijaamalla väärän reitin. Hiiri kuitenkin huomaa siilin eksyneen ja ohjaa hänet taas oikealle polulle ja lopuksi siili löytää kotiin. Ensimmäisessä tuokiossa tarkoituksena on käyttää tunnepareina avuttomuutta ja rohkeutta ja tämän avulla opettaa lapsille sosiaalisia taitoja, kuinka toimia erilaisissa tilanteissa.

Lasten kanssa käydään tuokiota läpi piirtämällä ja tunnekorttien avulla läpi. Lasten kanssa tarkoituksena keskustella sosiaalisista taidoista, kuinka toimia erilaisissa tilanteissa. Eläinten avulla eläytyminen erilaisiin rooleihin.

Pidän sadunomaisuutta yllä koko tuokion ajan kiinnittämällä huomiota äänensävyihin ja – painoon, ilmeisiin ja eleisiin sekä musiikkiin. Musiikki ilmentää tunteita tietyissä kohdissa tarinaa.

Ryhmittely ja sosiaalimuoto:

Lapsiryhmästä osa lapsista mukana tuokiossa. Lapset pyritään valitsemaan sen mukaan kenelle olisi eniten hyötyä näistä tuokioista.

Ohjaustilanteessa lapset sijoitetaan puoliympyrään. Etukäteen lapsiin tutustuminen ja tämän kautta mietin, lasten sijoittamisen. Mahdollisesti päiväkodin henkilökunnalta pyydän neuvoja siitä, ketkä voivat istua vierekkäin. Selvitetään myös, tarvitseeko joku lapsista erityistukea, esim. keskittymiseen.

Toiminnan kulku, vaiheet ja kesto:

- Tervehdys ja esittelyt, 1min
- Kehystarinan aloittaminen, 3-5min
- Lasten kanssa tutustuminen sarjakuvaan, 4min
- Keskustelu lasten kanssa tunteista ja sosiaalisista taidoista, 5min (tunnekortit)
- Lopuksi palautteen keruu piirtämällä, 3min

Hyödynnämme seuraavia lasten aistikanavia:

Näköaisti: Tarina on tehty kartongille, sarjakuva tekniikalla.

Kuuloaisti: kehystarina, musiikki, puhe, tunneilmaisut ja lopuksi keskustelu

Tuntoaisti: Lapset saavat tutustua sarjakuvaan ja samalla voimme käyttää kortteja apuna keskustelussa. Piirtäminen tuokiosta.

Kerron lapsille kehystarinan ja tämän jälkeen keskustellaan tuokiosta ja siihen liittyvistä teemoista. Lapsen kehitystaso tulee ottaa mukaan tässä vaiheessa, niin, että tarina ei ole liian vaikeasti ymmärrettävä ja keskustelu sekä piirtäminen sopivat heidän kehitykselleen.

Toiminnan konkreetti kuvaus/tilanteen eteneminen käytännössä

- Lapset asettuvat ensin istumaan puoliympyrään → ohjaan itse heidät paikoilleen
- Kehystarinan kertominen
- Kehystarinan jälkeen keskustellaan lasten kanssa tunteista esimerkiksi tunnekorttien avulla
- Lapset saavat piirtää tuokiosta
- Lapset saavat tutustua tuokion välineisiin
- Tuokio loppuu siihen, että lapset saavat piirtää tuokiosta ja sen jälkeen siirrytään päivän toiminnissa eteenpäin

Materiaalit, välineet, tilajärjestelyt, avustavat henkilöt

- Tilajärjestelyt: Tilaksi sopii mielestäni kaikki, joissa pystyy piirtämään lasten kanssa
- Välineiksi tulee ottaa radio, sarjakuva, tunnekortit, piirtämisvälineet ja paikanmerkit

Huomioitavaa (eriyttäminen, varasuunnitelma, turvallisuus)

- Varasuunnitelma: Lasten kanssa yhdessä tarinan keksiminen
- Turvallisuus: Tila on lapsille turvallinen toimimiseen. Puutun mahdollisiin riitatilanteisiin.
- Jos lapset villiintyvät tuokion aikana, pyydän lapsia palamaan omille paikoilleen → etukäteen on mahdotonta suunnitella varmoja ratkaisukeinoja ongelmatilanteita varten, spontaani reagointi.

Itsearviointi (etukäteis- ja jälkikäteisarviointi)

Etukäteisarviointi: Uskon, että lapset innostuvat tuokiosta ja eläimistä. Olen pyrkinyt suunnittelemaan toiminnallisen, monipuolisen ja lapsilähtöisen tuokion, joka saa lapset innostumaan ja osallistumaan. Kokemukseni vuoksi ohjaustyöstä lapsien parissa, uskon, että ohjaus on luontevaa.

LIITE 2: PEDAGOGINEN SUUNNITELMA

Pedagoginen ohjaus

Toiminnan suunnittelurunko

Ohjaaja: Nina Lehtonen

Suunnitelman hyväksyjä (työpaikkaohjaaja): Sirpa Räsänen

Aihe: Vuorovaikutus ja sosiaalinen vahvistaminen

Kohderyhmä: 3-5 -vuotiaat, 5 lasta

Sisällölliset orientaatiot:

Eettinen orientaatio. Lasten jokapäiväinen elämä sisältää tapahtumia ja tilanteita, joita voidaan poh-
tia ja tarkastella oikean ja väärän, hyvän ja pahan, totuuden ja valheen näkökulmista.

Esteettinen orientaatio. Avautuu havaitsemisena, kuuntelemisena, tuntemisena ja myös kuvitteluna.

Tavoitteet:

Tuokion tavoitteet: Tunteiden tunnistaminen ja opetteleminen

Ohjaajan tavoitteet: Ohjaustaitojen kehittyminen, pedagogisen ohjauksen suunnitteleminen ja sen
toteuttaminen, uusien työskentelytapojen kehittäminen

Menetelmät: Toiminnalliset menetelmät, keskustelut, lapsilähtöisyys ja draamakasvatuksen keinot

Orientointi ja motivointi:

Kehystarina tunteisiin liittyen siilistä, hiirestä ja ketusta. Teen lapsille teatteriesityksen (nuk-
keteatteri, varjoteatteri). Tarkoitus on käydä läpi kaverisuhteita ja varhaista vuorovaikutusta.
Pidän lapsille esityksen, jonka jälkeen käydään läpi hyviä kaverisuhteen elementtejä ja har-
joitellaan niitä. Esityksessä on tarkoituksena käyttää riitaa ja anteeksipyyntöä teemana ja
tunnepareina.

Lasten kanssa käydään tuokiota läpi harjoitteiden avulla, jossa ollaan yhteistyössä kaverin
kanssa.

Pidän sadunomaisuutta yllä koko tuokion ajan kiinnittämällä huomiota äänensävyihin ja –
painoon, ilmeisiin ja eleisiin.

Ryhmittely ja sosiaalimuoto:

Lapsiryhmästä osa lapsista mukana tuokiossa. Lapset pyritään valitsemaan sen mukaan kelle olisi eniten hyötyä näistä tuokioista.

Ohjaustilanteessa lapset sijoitetaan puoliympyrään. Etukäteen lapsiin tutustuminen ja tämän kautta mietin, lasten sijoittamisen. Mahdollisesti päiväkodin henkilökunnalta pyydän neuvoja siitä, ketkä voivat istua vierekkäin. Selvitetään myös, tarvitseeko joku lapsista erityistukea, esim. keskittymiseen.

Toiminnan kulku, vaiheet ja kesto:

- Tervehdys, 1min
- Kehystarinan aloittaminen, 4min
- Keskustelu lasten kanssa tunteista ja sosiaalisista taidoista, 5min (tunnekortit)
- Harjoitteet lasten kanssa

Hyödynnän seuraavia lasten aistikanavia:

Näköaisti: Teatteri (nukke- tai varjoteatteri)

Kuuloaisti: kehystarina, puhe, tunneilmaisut ja lopuksi keskustelu

Tuntoaisti: Lapset saavat työskennellä toistensa kanssa.

Kerron lapsille kehystarinan ja tämän jälkeen keskustellaan tuokiosta ja siihen liittyvistä teemoista. Lapsen kehitystaso tulee ottaa mukaan tässä vaiheessa, niin, että tarina ei ole liian vaikeasti ymmärrettävä ja keskustelu sekä piirtäminen sopivat heidän kehitykselleen.

Toiminnan konkreetti kuvaus/tilanteen eteneminen käytännössä

- Lapset asettuvat ensin istumaan puoliympyrään → ohjaan itse heidät paikoilleen
- Kehystarinan kertominen
- Kehystarinan jälkeen keskustellaan lasten kanssa tunteista esimerkiksi tunnekorttien avulla
- Lapset saavat tutustua tuokion välineisiin
- Tuokio loppuu siihen, että lapset saavat piirtää tuokiosta ja sen jälkeen siirrytään päivän toiminnoissa eteenpäin

Materiaalit, välineet, tilajärjestelyt, avustavat henkilöt

- Tilajärjestelyt: Iso tila, jossa voimme liikkua lasten kanssa ja tehdä harjoitteita
- Välineiksi tulee ottaa tunnekortit, paikanmerkit ja teatteriin tarvittavat välineet

Huomioitavaa (eriyttäminen, varasuunnitelma, turvallisuus)

- Varasuunnitelma: Lasten kanssa teatterin tekeminen yhdessä
- Turvallisuus: Tila on lapsille turvallinen toimimiseen. Puutun mahdollisiin riitatilanteisiin.
- Jos lapset villiintyvät tuokion aikana, pyydän lapsia palamaan omille paikoilleen → etukäteen on mahdotonta suunnitella varmoja ratkaisukeinoja ongelmatilanteita varten, spontaani reagointi.

Itsearviointi (etukäteis- ja jälkikäteisarviointi)

Etukäteisarviointi: Uskon, että lapset innostuvat tuokiosta ja eläimistä. Olen pyrkinyt suunnittelemaan toiminnallisen, monipuolisen ja lapsilähtöisen tuokion, joka saa lapset innostumaan ja osallistumaan. Kokemukseni vuoksi ohjaustyöstä lapsien parissa, uskon, että ohjaus on luontevaa.

LIITE 3: PEDAGOGINEN SUUNNITELMA

Pedagoginen ohjaus**Toiminnan suunnittelurunko**

Ohjaaja: Nina Lehtonen

Suunnitelman hyväksyjä (työpaikkaohjaaja): Sirpa Räsänen

Aihe: Tunnekasvatus ja sosiaalinen vahvistaminen

Kohderyhmä: 3-5 -vuotiaat, 5 lasta

Sisällölliset orientaatiot:

Eettinen orientaatio. Lasten jokapäiväinen elämä sisältää tapahtumia ja tilanteita, joita voidaan poh-
tia ja tarkastella oikean ja väärän, hyvän ja pahan, totuuden ja valheen näkökulmista.

Esteettinen orientaatio. Avautuu havaitsemisena, kuuntelemisena, tuntemisena ja myös kuvitteluna.

Tavoitteet:

Tuokion tavoitteet: Tunteiden tunnistaminen ja opetteleminen

Ohjaajan tavoitteet: Ohjaustaitojen kehittyminen, pedagogisen ohjauksen suunnitteleminen ja sen
toteuttaminen, uusien työskentelytapojen kehittäminen ja lasten avautuminen aiheista tuokion aika-
na.

Menetelmät: Toiminnalliset menetelmät, keskustelut, lapsilähtöisyys ja draamakasvatuksen keinot

Orientointi ja motivointi:

Kehystarina tunteisiin liittyen siilistä, hiirestä ja ketusta. Teen lapsille teatteriesityksen (nuk-
keteatteri, varjoteatteri). Tarkoitus on käydä läpi kaverisuhteita ja varhaista vuorovaikutusta.
Pidän lapsille esityksen, jonka jälkeen käydään läpi hyviä kaverisuhteen elementtejä ja har-
joittelomme niitä. Esityksessä on tarkoituksena käyttää kiukkua ha hyvää mieltä teemana ja
tunnepareina.

Lasten kanssa käydään tuokiota läpi harjoitteiden avulla, jossa ollaan yhteistyössä kaverin
kanssa.

Pidän sadunomaisuutta yllä koko tuokion ajan kiinnittämällä huomiota äänensävyihin ja –
painoon, ilmeisiin ja eleisiin.

Ryhmittely ja sosiaalimuoto:

Lapsiryhmästä, osa lapsista on mukana tuokiossa. Lapset pyritään valitsemaan sen mukaan kenelle olisi eniten hyötyä näistä tuokioista.

Ohjaustilanteessa lapset sijoitetaan puoliympyrään. Etukäteen lapsiin tutustuminen ja tämän kautta mietin, lasten sijoittamisen. Mahdollisesti päiväkodin henkilökunnalta pyydän neuvoja siitä, ketkä voivat istua vierekkäin. Selvitetään myös, tarvitseeko joku lapsista erityistukea, esim. keskittymiseen.

Toiminnan kulku, vaiheet ja kesto:

- Aloituspöytä, 1min
- Kehystarinan kertominen, 4min
- Keskustelu lasten kanssa tunteista ja sosiaalisista taidoista, 5min (esim. tunnekortit)
- Harjoitteet lasten kanssa ja yhdessä pohtiminen

Hyödynnän seuraavia lasten aistikanavia:

Näköaisti: Teatteri (nukke- tai varjoteatteri)

Kuuloaisti: Kehystarina, puhe, tunneilmaisut ja lopuksi keskustelu

Tuntoaisti: Lapset saavat työskennellä toistensa kanssa.

Kerron lapsille kehystarinan ja tämän jälkeen keskustellaan tuokiosta ja siihen liittyvistä teemoista. Lapsen kehitystaso tulee ottaa mukaan tässä vaiheessa, niin, että tarina ei ole liian vaikeasti ymmärrettävä ja keskustelu sekä palautteen antaminen sopivat heidän kehitykselleen.

Toiminnan konkreetti kuvaus/tilanteen eteneminen käytännössä

- Lapset asettuvat ensin istumaan puoliympyrään → ohjaan itse heidät paikoilleen
- Kehystarinan kertominen
- Kehystarinan jälkeen keskustellaan lasten kanssa tunteista esimerkiksi tunnekorttien avulla
- Lapset saavat tutustua tuokion välineisiin
- Tuokio loppuu siihen, että lapset saavat piirtää tuokiosta ja sen jälkeen siirrytään päivän toiminnoissa eteenpäin

Materiaalit, välineet, tilajärjestelyt, avustavat henkilöt

- Tilajärjestelyt: Iso tila, jossa voimme liikkua lasten kanssa ja tehdä harjoitteita
- Välineiksi tulee ottaa tunnekortit, paikanmerkit ja teatteriin tarvittavat välineet

Huomioitavaa (eriyttäminen, varasuunnitelma, turvallisuus)

- Varasuunnitelma: Lasten kanssa teatterin tekeminen yhdessä
- Turvallisuus: Tila on lapsille turvallinen toimimiseen. Puutun mahdollisiin riitatilanteisiin.
- Jos lapset villiintyvät tuokion aikana, pyydän lapsia palamaan omille paikoilleen → etukäteen on mahdotonta suunnitella varmoja ratkaisukeinoja ongelmatilanteita varten, spontaani reagointi.

LIITE 4: TUOKIOIDEN KEHYSTARINAT

Tuokio 1.

Olipa kerran pieni siili nimeltään Siiri. Siiri oli lähdössä leikkikentältä kotiin, metsätietä pitkin. Siiriä hiukan pelotti lähteä kulkemaan metsätietä, mutta hän keräsi rohkeutensa ja lähti matkaan. Siirin kuljettua vähän matkaa, hän huomasi olevansa eksyksissä. Pelloissaan Siiri alkoi nyhkyttää ja pieniä kyyneleitä tippui maahan. Metsätiellä, hän kuitenkin näki ketun ja ajatteli pyytää tältä apua. Kettu oli viekas ja halusi hieman juksata Siiriä ja neuvoi väärän tien kotiin. Siiri lähti kulkemaan ketun neuvomaa tietä pitkin, koska luotti kettuun. Siirin kulkiessa tietä pitkin häntä alkoi pelottaa lisää, sillä hän ei löytänyt kotiaan. Onneksi Siiri tapasi ystävänsä Hillevin, joka sattui olemaan pieni metsähiiri. Hillevi tiesi, missä Siiri asui ja lupasi auttaa Siirin kotiin. Hillevin kerrottua oikea tie, Siiri lähti iloisena ja rohkeana kulkemaan kotia kohti. Siiri tuli hetken päästä kotinsa portille ja oli erittäin iloinen, että löysi itse kotiin.

Tuokio 2.

Siiri-siili ja Kerttu-kettu leikkivät hiekkalaatikolla tehden hiekkakakkuja. Siirillä ja Kertulla oli kolme lapiota ja Hillevi-hiiri ajatteli tulla mukaan leikkiin, koska näki lapiot. Rohkeasti Hillevi meni kysymään pääsisikö leikkiin, mutta Kerttu sanoi, että leikkiin ei mahdu. Hillevi kysyi miksi ei pääsisi leikkiin, tähän Kerttu sanoi, ettei mahdu mukaan. Hilleville tuli paha mieli ja lähti surullisena pois hiekkalaatikolta. Siiri huomasi Hillevin olevan surullinen, mutta ei sanonut mitään Kertulle. Hillevin itkiesä lisää, Siiri sanoi Kertulle, että tulisiko heidän pyytää Hillevi leikkiin? Kerttu mietti hetken ja sanoi, että Siiri saa mennä pyytämään Hilleviä, jos niin haluaa. Siiri meni Hillevin luokse ja pyysi tätä mukaansa hiekkalaatikoille. Hillevi kuitenkin oli käynyt hakemassa isoveljensä Harrin ja kertoi tälle, mitä Kerttu oli sanonut. Harri lähti mukaan Siirin ja Hillevin kanssa hiekkalaatikoille. Harri sanoi, että Hillevin tulisi kertoa Kertulle, että hänellä on pahamieli, jonka jälkeen Kertun tulisi pyytää anteeksi. Kerttu kuunteli, kun Hillevi kertoi hänelle tunteistaan ja surustaan. Hetken mietittyään ensin anteeksi pyysi Siiri ja tämän jälkeen Kerttu. Hillevi antoi ystävilleen anteeksi ja anteeksipyynnön jälkeen kaikki kolme kaverusta alkoivat leikkiä yhdessä ja tekemään hiekkakakkuja.

Tuokio 3.

Kerttu ja Hillevi olivat heräilemässä päiväunilta, mutta eivät saaneet Siiriä ylös. Heillä oli lupa käydä herättelemässä Siiriä. Kuitenkaan Siiri ei noussut iloisena. Hän oli vihainen, sillä häntä väsytti todella kovasti. Kerttu ja Hillevi ihmettelivät, miksi Siiri oli niin vihainen. Tytöt yrittivät lohduttaa Siiri, mutta Siiriä vain kiukutti ja suututti. Kun Siiri viimein nousi, suututti häntä pukea päivävaatteet päälle ja kiukku vain jatkui. Kerttu ja Hillevi tulivat auttamaan ja lohduttamaan Siiriä, mutta se ei kuitenkaan auttanut. Siiri heräili hetken yksin ja Hillevi tuli kertomaan hänelle, että kohta syötäisiin välipala. Hetken aikaa Siiri mietti viha ja kiukku alkoi hävitä ja hänen leveä hymy alkoi näkyä naamalla. Tiedossa oli Siirin lempivälipalaa, joka on mansikkakiisseliä. Kiisseliä syödessään ystäviensä kanssa, Siiri alkoi tuntea itsenä iloisemmaksi ja kiukku alkoi hävitä. Ulos lähtiessään Siiriä ei enää kiukuttanut eikä suututtanut ja yhdessä he lähtivät ulos.